

TRELLAT

VALENCIÀ: LLÈNGUA I LITERATURA

1r Batxillerat

Sandra Montserrat Buendia (coord.)

Carles Segura-Llopes (coord.)

Jordi M. Antolí Martínez

Maria Josep Cebrian Miquel

Victòria E. Cremades González

Raül Morillas Roman

Vicent Vidal Lloret

© Tabarca Llibres, S.L.

© Sandra Montserrat Buendia (coord.)
Carles Segura-Llopes (coord.)
Jordi M. Antolí Martínez
Maria Josep Cebrian Miquel
Victòria E. Cremades González
Raül Morillas Roman
Vicent Vidal Lloret

ISBN: 978-84-8025-488-5
Dipòsit Legal: V-1332-2019

Edita:
Tabarca Llibres, S.L.
Av. Ausiàs March, 184
Tel.: 963 186 007
www.tabarcallibres.com
46026 VALÈNCIA

Imprés: Gráficas Leitzaran

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra sols es pot realitzar amb l'autorització dels seus titulars, llevat de les excepcions previstes per la llei. Si necessita fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra s'ha d'adreçar a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos. www.cedro.org).

ÍNDEX DE CONTINGUTS

**Valencià: llengua i literatura
1r Batxillerat**

	COMPREN I EXPRESSA'T	GAUDEIX LA LITERATURA
UNITAT 1 ENAMORAMENTS <p>pàg. 18</p>	I. Teixim textos. El text 1.1. El text 1.2. Text oral i text escrit 1.3. Les propietats textuais 1.4. El tema 1.5. Els àmbits d'ús	II. Festegem! L'amor poètic medieval 2.1. Els orígens: els trobadors i les trobadores 2.2. La lírica trobadoresca 2.3. L'últim trobador: Jordi de Sant Jordi 2.4. El millor poeta: Ausiàs Marc
UNITAT 2 CASUS BELLI <p>pàg. 58</p>	I. Hi ha textos i textos. Tipus de text i gèneres textuais 1.1. La intenció comunicativa 1.2. El tipus de text 1.3. El gènere textual	II. Desperta, ferro! Cavallers literaris 2.1. Les cròniques 2.2. Les novel·les de cavalleria 2.3. Un clàssic: el <i>Tirant lo Blanc</i>
UNITAT 3 A DÉU, DONEU-LI GLÒRIA! <p>pàg. 102</p>	I. Segons el meu parer. La modalització 1.1. La modalització 1.2. L'humor i la ironia 1.3. El punt de vista	II. Missatgers del cel. La literatura religiosa medieval 2.1. Ramon Llull 2.2. Francesc Eiximenis 2.3. Sant Vicent Ferrer 2.4. Teatre religiós: el Misteri d'Elx
UNITAT 4 CREATIVITAT URBANA <p>pàg. 146</p>	I. Un esquelet per al text. La coherència: l'estructura textual. El resum 1.1. L'estructura textual 1.2. La selecció de la informació 1.3. El resum d'un text	II. Aires nous, punts de vista nous. La cultura i la literatura urbana medieval 2.1. Bernat Metge 2.2. L'Escola Satírica Valenciana 2.3. Jaume Roig 2.4. Sor Isabel de Villena 2.5. Joan Roís de Corella
UNITAT 5 ARA UNA LLINGUA, ARA UNA ALTRA... <p>pàg. 188</p>	I. Radiografia textual. La caracterització dels tipus de text 1.1. El text expositiu 1.2. El text argumentatiu 1.3. El text narratiu 1.4. Altres tipus textuais	II. Altres llengües ens captiven. La literatura de l'edat moderna (segles XVI-XVIII) 2.1. Noves perspectives del Renaixement 2.2. La crisi i els contrastos del barroc 2.3. Les llums esmortides de la Il·lustració 2.4. La literatura popular
UNITAT 6 RENÀIXER DE LES CENDRES <p>pàg. 234</p>	I. Nucs estratègics. La connexió 1.1. La connexió 1.2. La connexió textual 1.3. Els connectors 1.4. Estil segmentat i estil cohesionat	II. La nació que renaix per les lletres. El Romanticisme i la Renaixença 2.1. El Romanticisme 2.2. La Renaixença. Jacint Verdaguer 2.3. La Renaixença a València. Teodor Llorente 2.4. La literatura tradicional
UNITAT 7 REAL COM LA VIDA MATEIXA <p>pàg. 276</p>	I. Açò és meu. Díctics i mecanismes de referència 1.1. Connexió amb l'exterior: els díctics 1.2. Connexió temàtica: els mecanismes de referència	II. Reals i naturals. El realisme. La prosa i el teatre del segle XIX 2.1. El realisme i altres corrents estètics 2.2. La prosa 2.3. El teatre

III SÓN LES PERSONES LES QUE PARLEN

III. Jo varie, tu varies.

La variació lingüística

- 3.1. Llengua i variació
- 3.2. Tipus de variació
- 3.3. La variació diacrònica

III. Dicotiledònies? No fotem! Els registres i el llenguatge d'especialitat

- 3.1. Registres o varietats diafàsiques
- 3.2. Trets del llenguatge col·loquial: imprecisions, col·loquialismes i vulgarismes
- 3.3. El llenguatge d'especialitat

III. Jo parle, parlo, parl, parli.

Les varietats geogràfiques del català

- 3.1. La variació geogràfica (o diatòpica)
- 3.2. Les dues grans varietats: oriental i occidental
- 3.3. Els parlars valencians

III. Tots i totes, amb l'estàndard. La varietat estàndard. El llenguatge inclusiu.

- 3.1. La varietat estàndard
- 3.2. El llenguatge inclusiu

III. L'arbre de les llengües. Les llengües d'Europa i del món

- 3.1. Un món de llengües
- 3.2. Les famílies lingüístiques
- 3.3. Les llengües romàniques

III. Volem tornar a ser? Llengües en contacte i minorització lingüística

- 3.1. Llengües en contacte
- 3.2. Els prejudicis lingüístics
- 3.3. La minorització lingüística

III. Quin és el pla? La planificació lingüística i la situació actual de la llengua

- 3.1. La planificació lingüística
- 3.2. La situació actual de la llengua

IV LINGÜISTA PER UN MOMENT

IV. Al so que toquen. Els sons de la llengua

- 4.1. Fonètica i fonologia
- 4.2. Les vocals
- 4.3. Les consonants
- 4.4. L'ortografia i l'ortologia

IV. Món connectat i paraules connectades. La concordança

- 4.1. La persona
- 4.2. La concordança de persona
- 4.3. El nombre i el gènere
- 4.4. La concordança de nombre i gènere

IV. Creadors i creadores de paraules. La derivació, la composició i la conversió

- 4.1. La derivació
- 4.2. La composició
- 4.3. La conversió
- 4.4. Altres procediments de formació de mots: la siglació i la truncació

IV. De categoria! Les categories gramaticals i els sintagmes

- 4.1. Paraules i sintagmes
- 4.2. L'estructura del sintagma
- 4.3. Les categories gramaticals
- 4.4. Les categories sintàctiques

IV. Res quae functionem recipiunt. Les funcions sintàctiques

- 4.1. Les funcions sintàctiques bàsiques
- 4.2. Les funcions dels complements de verb
- 4.3. Els valors semàntics dels complements
- 4.4. El complement directe
- 4.5. El complement indirecte
- 4.6. El complement de règim
- 4.7. El complement circumstancial i el complement agent
- 4.8. El complement predicatiu

IV. Subjectes i predicats. L'oració. Tipus d'oració. L'oració composta

- 4.1. L'oració
- 4.2. Les modalitats oracionals
- 4.3. Tipus d'oració
- 4.4. L'oració composta

IV. I això què vol dir? La semàntica

- 4.1. La sinonímia i l'antonímia
- 4.2. Els camps semàntics
- 4.3. Utilitat dels mecanismes de referència
- 4.4. L'homonímia i la polisèmia
- 4.5. El canvi semàntic

V DETALLETS DE LLENGUA

- 5.1. **És bona si sona.** La e [ɛ] i la o [ɔ] obertes
- 5.2. **Construïm la llengua.** *Haver-hi? Haver-n'hi? Haver de?*
- 5.3. **Mester de paraules.** Quatre verbs confusos i alguns derivats

- 5.1. **És bona si sona.** Les consonants fricatives alveolars [s] i [z]
- 5.2. **Construïm la llengua.** Gènere i nombre: les formes
- 5.3. **Mester de paraules.** El lèxic de la guerra

- 5.1. **És bona si sona.** L'accentuació i la dièresi
- 5.2. **Construïm la llengua.** *Se'l posa o li'l posa?*
- 5.3. **Mester de paraules.** Interjeccions i onomatopeies

- 5.1. **És bona si sona.** L'apòstrof
- 5.2. **Construïm la llengua.** Va de quantitatius.
- 5.3. **Mester de paraules.** Vocabulari urbà

- 5.1. **És bona si sona.** Les consonants laterals i la diferència entre *b* i *v*
- 5.2. **Construïm la llengua.** L'ús de majúscules i la construcció locativa amb *hi*
- 5.3. **Mester de paraules.** Les frases fetes

- 5.1. **És bona si sona.** Les oclusives
- 5.2. **Construïm la llengua.** Alguns usos dels pronoms relatius
- 5.3. **Mester de paraules.** Els dobles lèxics

- 5.1. **És bona si sona.** Les consonants [dʒ], [tʃ] i [ʃ]
- 5.2. **Construïm la llengua.** Infinitiu, gerundi i participi
- 5.3. **Mester de paraules.** La descripció de persones

TRELLAT

VALENCIÀ: LLENGUA I LITERATURA

Decàleg d'ús

- 1.** Quan comenceu un tema, pareu atenció en la informació que ja coneixeu. En sabeu més del que penseu.
- 2.** Acordeu amb el professor o la professora de fer aquelles activitats que vos semblen més interessants. No cal que les feu totes.
- 3.** Discutiu el que s'hi explica, polemitzeu, dialogueu.
- 4.** Cada unitat desplega un tema transversal. Utilitzeu-lo per a recordar, per a lligar caps, per a relacionar-lo amb el món.
- 5.** Ací ens centrem en el valencià, la nostra llengua pròpia. Però ajudeu-vos també d'altres llengües per a enriquir l'aprenentatge.
- 6.** Recordeu que el valencià és una llengua minoritzada: necessita amor i carícies.
- 7.** Gaudiu de la literatura; deixeu-vos captivar pels textos dels nostres escriptors i escriptores.
- 8.** És tan important la forma com el contingut d'un text. Fixeu-vos-hi.
- 9.** Hi ha més fonts d'informació en el món a banda d'aquest llibre. Utilitzeu-les. Enriqueix el vostre entorn personal d'aprenentatge.
- 10.** Avaluar no és només fer un examen. Podeu arribar a ser conscients del que sabeu sobre un tema fent molts altres tipus d'activitat.

EL LLIBRE QUE TENS A LES MANS

El llibre que tens a les mans no és màgic, ni conté veritats absolutes, ni et farà traure bones notes. Seràs TU qui haurà de trobar la **màgia**, seràs TU qui haurà de buscar la teua pròpia **veritat**, seràs TU qui decidirà **formar-se** tan bé com podràs. Comences 1r de Batxillerat; ja tens una edat! El trellat, la responsabilitat i el compromís s'han instal·lat en la teua manera de ser i de funcionar. I això és fantàstic.

El llibre que tens a les mans t'ajudarà en un camí d'aprenentatge sense fi i sense límits. I, en aquesta senda, t'hi acompanyaran altres persones: els i les **col·legues** de classe, la **família** i, especialment el teu **professor** o la teua **professora**; un equip que, en definitiva, propiciarà que aprengues més i millor.

El llibre que tens a les mans desplega l'assignatura **Valencià: llengua i literatura** d'aquest curs. Les nostres societats són **plurilingües** i **pluriculturals**; i cada vegada ho seran més. Per això, les assignatures humanístiques com aquesta són fonamentals perquè compregues que aquesta diversitat és enriquidora i que cal respectar-la, compartir-la i gaudir-ne.

No cal dir que el valencià i la seua literatura és la matèria en què aprofundiràs ací. Ho faràs en cinc eixos que seran els **apartats** de les **7 unitats** d'aquest llibre:

- a) El primer apartat es diu **Comprén i expressa't**. En la vida hauràs d'enfrontar-te a molts textos, n'hauràs de **llegir** o d'**escoltar** a cada moment. Per això, ací t'ajudarem a comprendre'ls millor i et donarem les claus que et permetran saber on has de mirar per a interpretar-los amb més exactitud. A més a més, hauràs d'**escriure** i **parlar** molt sovint en el teu dia a dia. També volem donar-te, doncs, pautes perquè la teua comunicació siga més eficaç i reeixida.
- b) El segon apartat s'anomena **Gaudeix la literatura**. Alguns dels textos que trobaràs al llarg de la vida et faran emocionar-te per les històries que s'hi contaran o per la manera en què estan compostos: seran **textos literaris**. Aquest capítol et farà llegir (i escoltar) aquesta mena de textos, comprendre per què són artístics, deduir què ens volien comunicar en cada moment de la història els artistes i les artistes que els van elaborar, per què eren trencadors o seguien la tradició o per què eren com eren els personatges que els protagonitzaven. Tot plegat té un objectiu: aprendre a gaudir de l'art creat amb les paraules.
- c) El tercer apartat té el títol de **Són les persones les que parlen**. En efecte, les llengües no existeixen si no hi ha persones que les parlen. Per això, la relació entre nosaltres condiona la forma de les llengües: on parlem, per què parlem, de quins temes, en quines situacions, els judicis i prejudicis que tenim i expressem sobre les llengües i els parlants. Estudiarem ací, doncs, com són les llengües segons les persones que les parlen.
- d) El quart es diu **Lingüista per un moment**. Volem que et convertisques en lingüista durant una estona perquè t'adones de la manera en què funcionen les llengües, especialment el valencià. Posarem les llengües al microscopi per a observar quines característiques les converteixen en eines útils de comunicació: els sons, la formació de les paraules, la manera en què es construeixen oracions o el significat de tot plegat.
- e) Finalment, veuràs de tant en tant uns globus de color roig que es repartiran arreu del llibre; són **crides** que t'enviaran al darrer apartat, **Detallets de llengua**. Allà treballaràs aspectes lingüístics pertanyents a la varietat formal del valencià, això és, l'estàndard. Hi haurà força detallets que hauràs de tindre en compte; sí, ho sabem. Potser no et serà especialment engrescador aquest apartat, però les normes són les normes i és important que les coneguem i les respectem. N'hi haurà d'ortogràfiques i de pronunciació a l'apartat **És bona si sona**; d'altres de caràcter gramatical a **Construïm la llengua**; i, finalment, a **Mester de paraules** estudiaràs les paraules, les frases fetes i el seu significat.

Però tu saps millor que ningú que un llibre de text no ha de ser l'única font de dades en el teu camí d'aprenentatge. Les biblioteques, les persones expertes, els avis i les àvies... De tots i de tot es pot aprendre, és clar. Però no es pot amagar que la xarxa s'ha convertit en una magnífica font de dades. Tot i això, de vegades l'excés d'informació que hi podem trobar ens pot col·lapsar.

Per això, et recomanem que t'organitzes **un EPA**. Què és açò? És una sigla que significa *Entorn Personal d'Aprenentatge* (en anglés, PLE, *Personal Learning Environment*). Es tracta que arreplegues en una **aplicació** i de manera ordenada tots els llocs d'Internet que et siguen profitosos: un web d'una institució, un blog personal, un canal de YouTube, la Viquipèdia, un diccionari en línia, un canal de música...

Hi pots guardar tot el que vulgues, sense límits! Nosaltres et recomanem al llarg del llibre alguns recursos que seran bons per a millorar i conèixer la llengua i per a gaudir de la literatura. Et suggerim que faces servir una plataforma per a ordenar i classificar aquesta informació i que no es convertisca en un caos. El **Symbaloo** és una bona opció (el pots posar en valencià). És una aplicació molt senzilla i intuïtiva. Entra-hi i investiga-la; la dominaràs en un tres i no res.

Per acabar, tin en compte que cada bloc tindrà sempre la mateixa estructura:

- En **Para atenció** entraràs en contacte amb la matèria de cada unitat. Servirà per a despertar-te l'interés en certs temes i per a activar els coneixements previs que en tingues. De segur que descobriràs que en saps molt més del que penses.
- En teoria** serà una exposició, fresca i directa, de les dades més importants que has de conèixer.
- En resum** seleccionarà maneres diverses de sintetitzar la teoria: un resum clàssic, un mapa conceptual, un dibuix al·lusiú, un esquema, una infografia, etc. Així descobriràs quin tipus de síntesi et permet recordar millor les dades.
- El rovellet de l'ou de cada bloc es diu **Ara tu**. Aprendre és assumir les dades però també i, sobretot, aplicar-les a situacions concretes per a comprendre-les amb més profunditat. Aquesta tasca en du moltes altres d'aparellades que hauràs de saber fer: investigar, preguntar, comparar, discutir, exposar, recapitular, identificar, criticar, valorar, convèncer, actuar, imitar, repensar... No cal dir que totes impliquen llegir, escoltar, escriure i parlar, els **quatre poders fantàstics**.
- L'últim apartat és l'**Avaluació**. Avaluat no és posar una nota. Per una banda, al llarg de tots els blocs i apartats, docents i col·legues t'hauran ajudat a adonar-te de les dificultats i de les errades i t'hauran orientat per a superar-les. Açò ja és avaluar, no deixes de fer-ho! Però aquest apartat et farà comprovar que comprens els conceptes, que saps fer coses amb aquests conceptes i que has millorat la teua actitud davant certes situacions. Aquesta comprovació et servirà a tu i al teu professor o la teua professora per a millorar tot el que vegeu que es pot millorar. I no serà un examen d'*empollar, vomitar i oblidar*, sinó una activitat més interactiva, dinàmica, aplicada i competencial.

I TU, QUÈ EN SAPS?

Començar el curs sovint se'ns fa costera amunt. Tens il·lusió per conèixer coses noves i potser persones noves però no és fàcil canviar la rutina de les vacances per la rutina de la faena. Una bona manera de fer-ho és començar progressivament, sense pressions, només deixant-te anar. Aquesta activitat et permetrà refrescar conceptes i pràctiques que potser ja coneixes i, alhora, t'ajudarà a saber en què has de fer més incidència perquè no ho haves acabat d'aclarir.

1. Llig aquest text i respon les preguntes següents. Seguirem l'estructura temàtica de cada unitat perquè ja comences a familiaritzar-te amb el mètode d'aquest llibre.

EL LLENTISCLE

Un dia de Sant Antoni feia cua jo en l'interior d'un edifici d'Alacant on hi havia un organisme oficial. Al fons es veia un taulell on una funcionària solucionava amb parsimònia el problema que li plantejava un administrat un pèl exaltat. Esperava pacientment que m'arribara el torn. Set o huit persones em precedien. En tenia dues més pròximes que xarraven amb confiança sense por que la meua orella escrutadora els empomara algun secret. Miraculosament, ho feien en valencià.

Un dels interlocutors, un home calb que passava la cinquantena, girà el cap envers el carrer per a buscar un tema de conversa que passara per allà. Es veu que la política municipal de jardineria urbana li semblà ressenyable. Mirant-me de reüll i amb l'expectativa dipositada en la meua aprovació, amollà: —Mira que poen trobar abres guapets en el món i a voltes agarren els més lletjos pa plantà-los en els carrers! —semblava que exigia la conformitat als presents. —Prou lleig és el paisatge d'aquí, perquè damunt Alacant tinga jardins també secallosos. Aquí tot són botges sucarraes. Tan guapet que és vore les fulles caure! —continuà l'home. Paraules més o menys textuals.

Vaig girar jo el cap també. Òbviament havia de contemplar aquell horrorós i raquític vegetal plantat a la porta de l'organisme oficial. I resulta que hi havia un exemplar notablement desenvolupat de llentiscle. Tan esgarriós és aquest arbre?

El llentiscle (també anomenat *mata*) sol tindre forma d'arbust però pot arribar a fer-se un arbre de més de 10 metres d'alçada. Pertany a la família de les anacardiàcies, espècies que aporten resines tan conegudes com l'encens i la mirra. De fet, també el llentiscle desprén, especialment a l'estiu, una forta i fresca olor de resina. Sempre és verd, perquè no perd les seues lluentes fulles a l'hivern. Cap a mitjan primavera floreix, amb unes floretes menudes i agrupades. A la tardor venen els fruits; tenen la grandària d'un pèsol, primer verd, després roig i, en acabant, negre. Aquesta planta s'estén pels boscos aclarits i temperats de tot el territori valencià, des de la costa mateixa.

Aquest arbre no ha sigut molt cantat pels poetes. Però en podem rastrejar esments il·lustres. Diuen que el mallorquí Ramon Llull, el nostre gran filòsof, escriptor i beat medieval, trobà en les fulles d'una varietat de llentiscle el missatge diví que desplegà en els seus textos. El poeta de la Renaixença a Mallorca, Miquel Costa i Llobera ens deixà, com a testimoni d'aquells fets, aquest poema de 1903:

Arbust estrany! En cada nova fulla,
com en les que li cauen per despulla,
té marcats uns caràcters desiguals;
lletres pareixen d'escriptura ignota,
i es diu que un savi clarament hi nota
lo nom de Déu en mots orientals.

La mata escrita del Puig de Randa, 1903

Ara bé: és objectivament lleig un arbre tan nostre i tan flairós com el llentiscle? Encara que els gustos són molt personals, però també molt volubles i influïbles, trobe que el comentari de l'home de la cua manifestava una tendència força comuna en aquestes latituds: menysprear (i ignorar) el que ens identifica. Algú ha treballat de valent perquè aquesta idea qualle en el nostre imaginari i esdevinga un prejudici.

Per motius diversos, el món anglosaxó, així en general, s'ha convertit en un referent cultural per a nosaltres, els valencians i les valencianes (i no solament per a nosaltres...). Ens enamorem de l'estètica que difonen, dels costums i de l'ambient en què viuen, dels paisatges verds que ixen a les pel·lícules, dels jardins esplendorosos que construeixen amb magnífiques catifes de gespa, arbres caducifolis i flors multicolors. Tota aquesta valoració estètica és, almenys en part, material importat.

Tanmateix, no seria un inconvenient si tot plegat enriqueira el que som. El problema és que substitueix el que som; elimina el que és nostre. Ens han fet creure que allò és millor i més bonic que açò; que és més atractiu un roure que un llentiscle, que és més elegant un jardí amb gespa que un espartar amb timonet i romer. I no és més bonic, ni més lleig.

Encara puc afegir-hi alguna cosa més: i si en realitat fora objectivament lleig un llentiscle? Per començar, forma part del nostre paisatge; potser seria prou per a valorar-lo, no? Però, encara més: llentiscles, camamil·la, romer, espart, garroferes o tamarits, totes plantes pròpies del nostre ecosistema mediterrani àrid i càlid, ens convenen per diverses raons. Per a un jardí, la flora d'ací ofereix avantatges indiscutibles: un manteniment fàcil, una despesa d'aigua molt baixa i molt poques malalties. Per a mantindre un jardí verd, amb gespa i arbres atlàntics de fulla caduca, cal que es complisquen unes condicions climàtiques que ací no es donen. Aconseguir-les de manera artificial és caríssim: més mà d'obra, molta aigua i massa productes químics. I sense que aquestes plantes assolisquen mai la verdor, la floració i la grandària que presenten en el seu terreny. Cal fer, doncs, una defensa de les varietats vegetals autòctones que conduísca a dignificar la realitat floral mediterrània.

El problema de fons no és, com diu l'historiador valencià Vicent Baydal «incorporar tot això (...), sinó perdre el que tenim de propi i que també podem aportar a eixa universalització». Els valencians, continua Baydal, «correm el risc de perdre tants elements propis que la nostra identitat acabe per desllavassar-se totalment i passe a ser una forma sense cap singularitat enriquidora ni original (...) No es tracta, doncs, de rebutjar allò que és alié per sistema, sinó de mantindre i recuperar allò que ens singularitza». Encara més si ens permet estalviar aigua, diners i preocupacions. No vos agrada ara més el llentiscle?

(Text adaptat a partir de l'article de Ferran Zurriaga, «El flairós llentiscle», *Mètode*, 2012)

COMPRÉN I EXPRESSA'T

2. Marca la resposta adient en cada cas.

- A. Quina és l'afirmació més ajustada a l'opinió de l'home alacantí segons el text?
- a) No està d'acord amb la política municipal de jardineria d'Alacant perquè tots els arbres que utilitzen per als jardins urbans li pareixen estèticament poc agraciats.
  - b) Considera que els llentiscles no són arbres adequats per a la jardineria urbana d'Alacant.
  - c) Com que la vegetació natural dels voltants d'Alacant li sembla lletja i àrida, creu que haurien de fer servir arbres frondosos de fulla caduca per als jardins urbans.
- B. Quina afirmació s'ajusta millor a les característiques del llentiscle segons el text?
- a) Del llentiscle s'extrau l'encens i la mirra.
  - b) El llentiscle s'estén des del nivell del mar pels boscos poc compactes i no massa freds de totes les comarques valencianes.
  - c) El llentiscle és un arbre de més de 10 metres d'alçada que pertany a la família de les anacardiàcies.

- C. Quina afirmació s'ajusta millor al text?
- a) Josep Costa i Llobera ha sigut l'únic escriptor valencià que dedicà una poesia al llentiscle.
  - b) El llentiscle ha rebut molta atenció per part de la nostra literatura.
  - c) Dos escriptors de les Illes Balears es fixaren en el llentiscle per a la seua creació literària.
- D. Quina de les tres opcions NO s'ajusta al text?
- a) Els autors del text consideren que a l'home de la cua no el sedueixen aquesta mena d'arbres, sobretot a causa d'un prejudici estètic instal·lat en la nostra societat.
  - b) A parer dels autors del text, els referents provinents dels països de llengua anglesa han calat profundament en els nostres gustos.
  - c) Segons els autors, en general, en el nostre país no infravalorem el que és nostre.
- E. Segons l'opinió dels autors del text, quina opció és la verdadera?
- a) És un problema que els referents externs substituïsqen els propis.
  - b) Un roure és més bonic que un llentiscle.
  - c) No convé que es facen compatibles les novetats que venen de fora amb les gustos pel que és autòcton.
- F. Quina és l'opció més ajustada al que diu el text?
- a) És una opinió que els vegetals del nostre territori aporten beneficis innegables als jardins: costen poc de mantindre, no exigeixen molt de reg i eviten les plagues.
  - b) La gespa i els arbres de clima oceànic plantats en els nostres jardins aconseguixen mostrar la mateixa verdor, floració i volum que tenen quan creixen en el seu clima.
  - c) A Alacant, el manteniment d'un jardí amb espècies vegetals com ara llentiscles, camamilla, romer, espart, garroferes o tamarits és molt més barat que amb espècies d'origen oceànic.
- G. El text...
- a) ...té com a objectiu aconseguir crear gust pel llentiscle com a arbre de jardineria.
  - b) ...pretén defensar i dignificar les plantes autòctones, en contra d'altres que provenen de climes aliens.
  - c) ...té com a finalitat convèncer que s'han de fer compatibles els gustos i les idees forànies amb les pròpies.

3. Discutiu a classe sobre el tema. Aquestes preguntes potser vos ajuden:

- a) Vos agraden les plantes de climes àrids i càlids, com ara el llentiscle, el romer, la camamilla, el tamarit, els cactus o les piteres? O vos agraden més els grans arbres caducifolis i la gespa?
- b) Penseu que un camp de golf amb gespa natural és adient en la nostra comunitat? Per què?
- c) Considereu que els gustos són absolutament personals o estan condicionats per les modes?
- d) Una cosa agrada més si va associada a algú que és famós, algú que és guapo/a o algú que té prestigi o està ben vist?

4. Ara intentem analitzar el text per a acabar-lo d'entendre del tot.

- A.** En quantes parts creus que està dividit el text?
- a) Tres parts: la primera part és narrativa, la segona és expositiva i la tercera és argumentativa.
  - b) Quatre parts: la primera part és narrativa, la segona part és expositiva, la tercera part és instructiva i la darrera part és argumentativa.
  - c) Dues parts: la primera part és narrativa i la segona part és argumentativa.
- B.** En la part narrativa, quin tret destacaries:
- a) Els temps verbals estan en present i hi ha abundància d'adjectius.
  - b) Els temps verbals estan en passat i hi apareixen diàlegs.
  - c) Hi ha citacions de persones amb autoritat en la matèria.
- C.** En la part expositiva:
- a) Els temps verbals estan en present i s'hi donen sovint dades descriptives.
  - b) Hi apareix clarament l'opinió dels autors del text.
  - c) S'hi troben recursos literaris com ara metàfores o repeticions.
- D.** En la part argumentativa:
- a) La informació que s'hi dona és objectiva i comprovable empíricament.
  - b) Els temps verbals estan en passat.
  - c) Hi ha verbs d'opinió en primera persona i adjectius i substantius valoratius.
- E.** Busca al text l'expressió *ara bé*:
- a) És un connector que relaciona i contrasta l'opinió expressada per l'home d'Alacant i la dels autors del text.
  - b) És un connector que exemplifica l'opinió dels autors.
  - c) És el connector que divideix el text en dues parts.
- F.** El text diu: *Ens han fet creure que allò és millor i més bonic que açò*. Com es diu i a què es refereix amb les paraules subratllades?
- a) És una anàfora. *Allò* = els referents que venen de fora; *açò* = els referents locals.
  - b) És un díctic. *Allò* = els referents no coneguts pels autors; *açò* = els referents coneguts pels autors.
  - c) És un díctic. *Allò* = els referents que venen de fora; *açò* = els referents locals.
- G.** Al text hi ha diverses paraules o expressions que es refereixen a *arbre* (*vegetal, planta, arbust*):
- a) Aquest fenomen es diu cohesió gramatical i usa sinònims i hiperònims.
  - b) Aquest fenomen es diu cohesió lèxica i usa sinònims i hiperònims.
  - c) Aquest fenomen es diu cohesió textual i usa connectors.
- H.** Quin gènere textual creus que defineix millor el text que has llegit?
- a) Article científic.
  - b) Columna d'opinió publicada en una revista de difusió d'investigació científica.
  - c) Notícia publicada en una revista de difusió d'investigació científica.

5. Què saps de la Renaixença? Escriu tot el que et vinga al cap.
6. En quin segle situes Ramon Llull? Tria els autors i autores que són pròxims en el temps a Ramon Llull: Cerverí de Girona, Narcís Oller, Ausiàs Marc, Jacint Verdaguer, Eduard Escalante, Cristòfol Despuig, Jordi de Sant Jordi, sor Isabel de Villena, Joanot Martorell, Àngel Guimerà, Teodor Llorente.

SÓN LES PERSONES LES QUE PARLEN

7. Para atenció en el text i escriu els trets de la varietat del valencià alacantí que hi trobes.
8. Per què diu que les persones que discutien a la cua parlaven en valencià *miraculosament*? Explica-ho.

LINGÜISTA PER UN MOMENT

9. Marca la resposta adient en cada cas.
- A. Pensa com sonen aquestes dues paraules: *Calp* 'localitat de la Marina Alta' i *calb* 'sense cabell'.
- a) L'últim so de la paraula *Calp* és fort perquè es realitza amb més intensitat, mentre que el de la paraula *calb* és suau perquè es realitza amb menys intensitat.
  - b) Sonen exactament igual.
  - c) L'últim so de la paraula *Calp* és sonor perquè vibren les cordes vocals en pronunciar-se, mentre que el de la paraula *calb* és sord perquè no vibren les cordes vocals.
- B. Analitza el mot *secallosos*.
- a) És una paraula composta de l'arrel *sec* 'que ha perdut la humitat', el sufix *-all* 'objecte que és d'alguna manera', *-ós* 'que té les qualitats pròpies de' i *-os* 'masculí plural'.
  - b) És una paraula derivada de l'arrel *sec* 'que ha perdut la humitat', el sufix *-all* 'objecte que és d'alguna manera', *-ós* 'que té les qualitats pròpies de' i *-os* 'masculí plural'.
  - c) És una paraula derivada de l'arrel *sec* 'que ha perdut la humitat', el sufix *-allós* 'que té les qualitats pròpies de' i *-os* 'masculí plural'.
- C. Quina funció sintàctica fa el sintagma subratllat: *A la tardor venen els fruits*?
- a) Complement directe
  - b) Atribut
  - c) Subjecte
- D. Quina funció sintàctica fa el sintagma subratllat: *Trobà en les fulles d'una varietat de llentiscle el missatge diví*?
- a) Complement directe
  - b) Complement indirecte
  - c) Subjecte

- E.** Quina funció sintàctica fa el sintagma subratllat: *La política municipal de jardineria urbana li semblà ressenyable?*
- a)** Complement directe
  - b)** Atribut
  - c)** Subjecte
- F.** Estudia el pronom feble de la frase del text: *Es veu que la política municipal de jardineria urbana li semblà ressenyable.* Per a què serveix?
- a)** És un pronom reflexiu que indica que l'acció que realitza el subjecte recau sobre el mateix subjecte.
  - b)** És un pronom que no aporta cap informació a la frase. Només té valor estètic perquè serveix per a donar-li un to més literari.
  - c)** És un pronom que permet interpretar la frase com a impersonal, això és, que no té subjecte.
- G.** Detecta quin n'és el referent i quina funció fa el pronom feble subratllat: *Esperava pacientment que m'arribara el torn. Set o huit persones em precedien. En tenia dues més pròximes.*
- a)** *Persones.* Complement directe
  - b)** *Persones.* Complement de règim
  - c)** *Torn.* Complement directe
- H.** Digues quina funció i quin pronom feble correspon al sintagma subratllat: *El món anglosaxó, així en general, s'ha convertit en un referent cultural per a nosaltres.*
- a)** Complement directe. *Se n'ha convertit.*
  - b)** Complement de règim. *S'hi ha convertit.*
  - c)** Complement circumstancial. *S'hi ha convertit.*
- I.** Pensa en la paraula *cua*:
- a)** És polisèmica perquè té, almenys, dos significats relacionats: 'extremitat posterior d'alguns animals' i 'filera de persones, especialment quan esperen el torn'.
  - b)** *Cua*: 'extremitat posterior d'alguns animals' i *cua*: 'filera de persones, especialment quan esperen el torn' són dues paraules amb significats completament diferents i, per això, es diu que són homònims.
  - c)** És sinònima de la paraula *capicua*: 'nombre que es llig igual d'esquerra a dreta que de dreta a esquerra'.

DETALLETS DE LLENGUA

10. Marca la resposta adient en cada cas.

- A.** Quina paraula té la o tancada?:
- a)** *Antoni*
  - b)** *torn*
  - c)** *roig*

- B.** Quina paraula té la e tancada?:
- a)** *conversa*
  - b)** *verd*
  - c)** *romer*
- C.** Com se separa sil·làbicament el mot *influibles*?
- a)** *in-flu-i-bles*
  - b)** *in-fluï-bles*
  - c)** *in-flu-ïb-les*
- D.** Què indica aquesta perífrasi verbal: Deuen haver sigut els mitjans de comunicació?
- a)** obligació
  - b)** probabilitat
  - c)** futur immediat
- E.** Si canviem el nom masculí d'aquests sintagmes per un de femení (*fruit verd, fruit roig*), el resultat és:
- a)** *fruita verd, fruita rotja*
  - b)** *fruita verda, fruita roja*
  - c)** *fruita verda, fruita rotja*
- F.** Tria l'opció que corresponga a un sinònim del mot *esgarriós*:
- a)** *espantós*
  - b)** *apegalós*
  - c)** *estrany*
- G.** Tria l'opció que corresponga a un sinònim del mot *flairós*:
- a)** *atractiu*
  - b)** *perfumat*
  - c)** *ben format*
- H.** Tria l'opció que corresponga a un sinònim del mot *alié*:
- a)** *deformat*
  - b)** *forà*
  - c)** *atractiu*
- I.** Tria l'opció que corresponga a un sinònim del mot *desllavassar-se*:
- a)** *convertir-se*
  - b)** *aigualir-se*
  - c)** *oposar-se*
- J.** Tria l'opció que corresponga a un sinònim de l'expressió *de valent*:
- a)** *valerosament*
  - b)** *tranquil·lament*
  - c)** *intensament*

UNITAT 1 E N A M O

RAMENTS

I. Comprén i expressa't. Teixim textos. El text

- 1.1. El text
- 1.2. Text oral i text escrit
- 1.3. Les propietats textuais
- 1.4. El tema
- 1.5. Els àmbits d'ús

II. Gaudeix la literatura. Festegem! L'amor poètic medieval

- 2.1. Els orígens: els trobadors i les trobadores
- 2.2. La lírica trobadoresca
- 2.3. L'últim trobador: Jordi de Sant Jordi
- 2.4. El millor poeta: Ausiàs Marc

III. Són les persones les que parlen. Jo varie, tu varies. La variació lingüística

- 3.1. Llengua i variació
- 3.2. Tipus de variació
- 3.3. La variació diacrònica

IV. Lingüista per un moment. Al so que toquen. Els sons de la llengua

- 4.1. Fonètica i fonologia
- 4.2. Les vocals
- 4.3. Les consonants
- 4.4. L'ortografia i l'ortologia

V. Detallets de la llengua

- 5.1. **És bona si sona.** La [ɛ] i la [ɔ] obertes
- 5.2. **Construïm la llengua.** *Haver-hi? Haver-n'hi? Haver de?*
- 5.3. **Mester de paraules.** Quatre verbs confusos i alguns derivats

I. COMPRÉN I EXPRESSA'T. TEIXIM TEXTOS. EL TEXT

1. Llig aquest text.

No ets un àngel, ets un imbècil

La gelosia no és un signe d'amor. Per a erradicar la violència en la convivència, cal desmitificar el pervers romanticisme del patiment

Entre el torrent televisiu d'anuncis de perfums del Nadal passat, en sobreixia un d'especialment estúpid. En resumiré la història, encara que no en diré la marca perquè no vull fer-los propaganda. Xic guapo li diu a xica preciosa: «Un dia m'estimaràs i un altre m'odiaràs. Mai sabràs on sóc ni on visc. No sóc un àngel. Ara ja ho saps», davant la qual cosa la bella es fon de passió i el morreja àvidament. Quina fartera!: una altra clucada d'ull al pretés atractiu dels xics dolentots, una altra exaltació frívola dels homes nocius del tipus ombres de Grey. El missatge és: et fa patir? Uau, quin mascle tan interessant, això sí que és passió, intensitat i amor de pel·lícula.

Resulta tot tan obvi i tan trampós que fins i tot pot semblar inofensiu. Però el problema és que plou sobre banyat: segons les enquestes, un/una de cada tres joves espanyols/les entre 15 i 29 anys considera normal o inevitable controlar la seua parella; i un 27,4% del mateix ventall d'edat pensa que la violència de gènere és normal dins d'una relació sentimental. Ara afegiu a aquestes xifres aterridores l'emprenyador missatge publicitari, el model a què aspiren aquests joves tan perfectes, la cirereta del cotxe descapotable i la normalització –i, fins i tot, mitificació– de l'amant que no és un àngel (i que, per tant, és un dimoni). Si tenim en compte que en 2017 han mort 55 dones a Espanya víctimes de la violència de gènere, a més de huit xiquets que també han sigut assassinats pels maltractadors de les seues mares, aquest anunci caspós té molt poca gràcia.

La idea que l'amor perillós, l'amor nociu, és molt més intens, més pur i fascinant és una vella creença que ha causat molt de patiment. «Tots els homes maten allò que estimen», deia Oscar Wilde, que va viure una relació tòxica amb Alfred Douglas. També els homes cauen en aquests pous, per descomptat, encara que la tradició masclista ha fet que les dones guanyem per golejada en aquest trist terreny. [...]

Per a aconseguir erradicar la violència en la convivència, cal **desmitificar** el pervers romanticisme del patiment. La gelosia, siga d'ell o d'ella, no és un signe d'amor, sinó de malaltia. Plorar per una relació sentimental no significa necessàriament que el sentiment és més intens, sinó que alguna cosa va molt malament. I, sobretot, nosaltres, les dones, a qui el masclisme ens ha convertit en víctimes principals d'aquesta enganyifa, hem de tindre clar que els xics roïns són simplement això, egoistes, sexistes, grollers, insofribles, potser, fins i tot, psicòpates perillosos. I que no els canviarem, encara que ens pensem que som les seues redemptores. El gripau continuarà sent tota la vida un gripau per més que el beses. Jo també vaig tindre als 24 anys un nóvio que em va dir: «Em deixaràs, com totes. No seràs capaç de suportar-me». I jo, bleada de mi, vaig pensar que el salvaria de si mateix. Al cap d'un any vaig comprendre que ell tenia tota la raó i el vaig deixar, després d'haver après per sempre que si un xic ve i et diu: «No sóc un àngel», cal contestar: «Per descomptat que no: ets un imbècil», i continuar la teua vida sense ell tan tranquil·lament.

(Text traduït i adaptat a partir de Rosa Montero, «No eres un ángel, eres un imbécil»,
El País Semanal 28/01/2018)

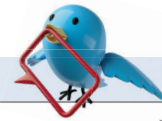
2. Trebal·leu per parelles aquestes qüestions i, en acabar, comenteu-les amb tota la classe.

- a) L'extensió, el missatge o l'estil del text que acabeu de llegir, vos ajuden a saber d'on l'hem extret? On l'hauríeu trobat? Busqueu informació sobre l'autora. Va bé per a conèixer un poc quina temàtica, quin estil o quina opinió mostra l'autora del text que hem llegit.

3. Mirem d'entendre'l millor examinant-lo de més prop.

- a) Explica amb les teues paraules el significat de *frívola*, *erradicar*, *nocius*, *desmitificar*, *plou sobre banyat*, *caspós*, *grollers*, *gelosia* i *bleada*. Troba el significat concret que es fa servir al text.
- b) Per què, segons l'autora, l'anunci publicitari de perfum que analitza és estúpid?
- c) Mira l'anunci al qual fa referència el text (pots trobar-lo en internet cercant «Perfume Diesel Bad for men») i dona'n la teua opinió.
- d) Què opines sobre les xifres de les enquestes fetes a joves entre 15 i 29 anys? Creus que la idea que *l'amor perillós*, *l'amor nociu*, *és molt més intens*, *més pur i fascinant* és vigent hui en dia entre els joves? Debateu-ho a classe posant-hi exemples.
- e) Explica l'expressió *El gripau continuarà sent tota la vida un gripau per més que el beses*. D'on prové la imatge del gripau?
- f) Quin tema diries que desplega el text?
- g) Aquestes paraules apareixen al text: *anuncis*, *maltractador*, *romanticisme*, *psicòpata*. Quina trobes que resumiria millor el tema del text? Explica per què.
- h) Penses que és un text eminentment objectiu o bé hi ha l'opinió de l'autora? Busca-hi elements que demostren la teua resposta.

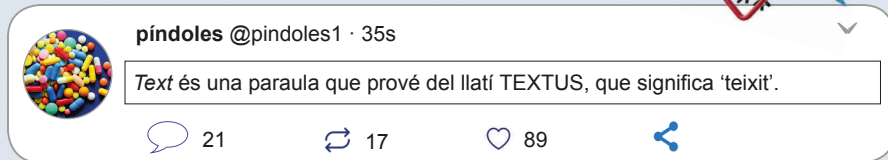

1.1. El text

Un whatsapp breu acomiadant-te d'un amic, un missatge de veu recordant a

ta mare que arribaràs tard a casa, una entrada extensa al teu mur de Facebook reflexionant sobre el masclisme... tot això són **actes de comunicació**. Tanmateix, per a comunicar-nos, els humans no fem servir només la paraula oral o escrita, sinó que també utilitzem els gestos, les postures, la mirada... Tot depèn de la situació comunicativa en la qual ens trobem. Per exemple, fem tard i la professora ens mira pegant colpets al rellotge; hi ha hagut comunicació entre emissor i receptor, i el missatge s'entén a la perfecció encara que no hi haja paraula. Si en aquesta mateixa situació la docent decideix mirar-nos i dir: «Has arribat tard!», aleshores, la comunicació s'ha establert a través d'un **text**, que és qualsevol **enunciat** coherent que serveix per a comunicar-nos. Tant se val que siga llarg o curt, oral o escrit; sempre que estiga construït amb paraules que continguin alguna informació, es tractarà d'un text.

1.2. Text oral i text escrit

El **llenguatge verbal** s'expressa mitjançant dos canals: l'**oral** i l'**escrit**. Tots dos canals comparteixen els trets fonamentals que els fan aptes per a la comunicació lingüística. Entre aquests, però, hi ha diferències notables.

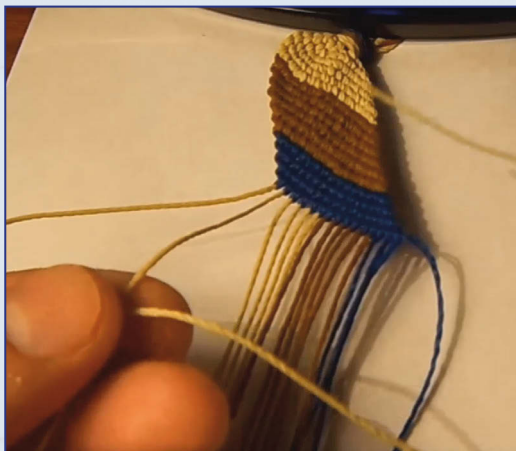
Els textos orals SOLEN	Els textos escrits SOLEN
✓ ser més espontanis	✓ ser més preparats
✓ ser més informals i menys elaborats	✓ ser més formals i més elaborats
✓ ser efímers	✓ ser duradors
✓ permetre que els interlocutors compartisquen temps i espai	✓ impedir que els interlocutors compartisquen temps i espai
✓ permetre la interacció	✓ impedir que els interlocutors interactuen
✓ anar acompanyats de comunicació no verbal (mirada, gestos, canvis de modulació de la veu...)	✓ utilitzar diferents tipografies, grandàries de lletra, disposició en el paper, signes d'exclamació i interrogació
✓ dependre del context	✓ no dependre tant del context
✓ permetre que la recepció del missatge siga immediata	✓ permetre que la recepció del missatge siga diferida
✓ tindre una sintaxi més senzilla	✓ tindre una sintaxi més complexa
✓ incloure mots jòquer (<i>tema, cosa...</i>) o falques (<i>vull dir, doncs...</i>)	✓ fer servir un lèxic precís
✓ tindre repeticions	✓ incloure poques repeticions
✓ ser segmentats i poc cohesionats	✓ ser cohesionats
✓ fer servir un model de llengua no estàndard	✓ fer servir un model de llengua estàndard
✓ ser una mica desordenats	✓ ser ben estructurats

Cal tindre en compte, però, que hi ha moltes classes de textos orals i escrits i que, sovint, la frontera entre els dos canals és difusa. Així doncs, podem trobar textos orals com ara una conferència, que presenten trets més aviat propis dels escrits: són molt elaborats, tenen un lèxic molt precís i s'ajusten al model de llengua estàndard; i el mateix pot ocórrer amb un text escrit, que pot ser més informal, dependre molt del context i permetre la interacció, com ara un tuit.

1.3. Les propietats textuais

Has pogut comprovar que un text és una unitat comunicativa de caràcter verbal que pot ser d'extensió molt variable. Com has llegit en la píndola de l'inici de l'apartat, un text és un teixit. Has fet mai una polsera de macramé? Per a teixir-ne una, necessitaràs fer servir fils que han de trenar-se i nugar-se segons unes regles determinades. En un text aquestes regles s'anomenen **propietats textuais**. Les propietats textuais són l'**adequació**, la **coherència** i la **cohesió**, i es pot dir que conformen les regles lingüístiques i extralingüístiques que fan que un text siga comunicatiu. Així doncs, tant si analitzes textos donats com si en produeixes de propis, cal que et fixes atentament en aquestes tres propietats que posen en relació el text, el significat que transmet i el context en què es produeix.

L'**adequació** fa que un text s'adapte a la situació comunicativa en què es produeix. No és igual demanar ajuda a un amic, que demanar-li'n a la directora del teu centre (és com quan tries el color i la grandària de la polsera pensant en la persona a qui la regalaràs).

La **coherència** organitza el significat del text: quin tema desenvolupa i com ho fa. Un text és coherent quan presenta una informació acuradament seleccionada i ordenada de manera que el receptor entenga el significat que es vol transmetre (per a fer la teua polsera necessites tindre'n clar el disseny).

La **cohesió** articula els elements lingüístics d'un text perquè estiguen relacionats entre si. La sinonímia, la hipernímia o els connectors són mecanismes de cohesió (cada tipus de disseny de la polsera requereix un tipus de nuc concret perquè el conjunt es mantinga unit i ben travat).

1.4. El tema

La primera pregunta que ens fem quan llegim un relat, quan veiem una pel·lícula o quan escoltem una cançó és: *de què tracta?*, *quina idea ens vol transmetre l'autor/a?* El **tema** és aquesta idea essencial del text. Identificar-lo és indispensable per a poder començar a entendre el text i això és un exercici complex. L'autor/a d'un text, però, ens deixa pistes que ajuden a copsar aquest sentit global; aquestes pistes són les **paraules clau** o **mots temàtics**. Si veus el vídeo d'una youtubera sobre la manera com es fa servir una determinada càmera fotogràfica per a fer fotos nocturnes, de segur que hi trobaries paraules com ara *quantitat de llum, disparar, objectiu, sensibilitat, trípode, mode manual*, etc. que remetent a una àrea temàtica o un camp semàntic concret. Els mots temàtics sintetitzen la idea central del text o remetent a les idees que s'hi despleguen i, per tant, quan els trobem, ens ajuden a enunciar el tema.

Vegem-ne un exemple:

Fogueres amb olor de porc

Maria Corbellà

Comence a estar una mica farta de la mateixa història any rere any: pixarrades a la porta de casa, gots de plàstic pertot arreu, brutícia en llocs insospitats, façanes fetes malbé que costen molts diners de netejar... ¿De veritat les festes al carrer han de suposar un malestar i un enuig constant per a la gent que hem tingut la desgràcia de viure-hi a prop? Trobe que hauríem de ser conscients que el carrer és de tothom i que no cal destrossar la via pública per a passar-ho bé.

Paraules clau: brutícia, carrer, festes, malestar.

Tema: La brutícia al carrer després de les festes causa malestar als veïns

No has de confondre el tema amb l'**assumpte**, que és més aviat una etiqueta genèrica. Al text anterior l'assumpte és, simplement, la brutícia al carrer. Com veus, el tema se sol formular amb un enunciat o frase breu i és, en realitat, una especificació i complementació de l'assumpte.

1.5. Els àmbits d'ús

El significat d'un text no prové solament de la interpretació de cadascuna de les paraules que el componen. El text es produeix en un context comunicatiu concret que en determina el sentit. L'article de Rosa Montero que inicia aquesta unitat és un text fet dins d'un context comunicatiu periodístic, amb l'objectiu d'informar i orientar l'opinió del receptor o receptora. Si s'haguera produït en un altre context, el literari, per exemple, tindria una altra finalitat, segurament artística o estètica. Anomenem **àmbits d'ús** les situacions comunicatives en què té lloc l'activitat social humana i on es poden produir textos diversos. Es poden esmentar molts àmbits d'ús: àmbit **periodístic**, àmbit **acadèmic**, àmbit **literari**, àmbit **administratiu**, àmbit **col·loquial**, àmbit de la **política**, etc.

EN RESUM

	Un text és una unitat comunicativa de caràcter verbal que pot ser d'extensió molt variable.
	El llenguatge verbal s'expressa bàsicament a través de dos canals: l' oral i l' escrit .
	L' adequació , la coherència i la cohesió són les propietats textu-als . Aquestes propietats posen en relació el text, el significat que transmet i el context en què es produeix.
	El tema és la idea essencial del text i en sintetitza el contingut.
	Les paraules clau o mots temàtics són mots o conjunts de mots que remeten a les àrees temàtiques o idees que es tracten en un text.
	Els àmbits d'ús són les situacions comunicatives en què té lloc l'activitat social humana i on es poden produir textos diversos.

ARA TU

4. Assenyalat cinc característiques del canal escrit de l'article «No ets un àngel, ets un imbècil». Posa'n exemples.

 5. Ara mira i escolta amb atenció el vídeo de la youtubera Miss Tagless (Consulta'l a la plataforma U1.Bloc1.Act5). Assenyalat cinc característiques del canal oral que hi hages detectat. Exemplifica-ho també.

- Converteix el darrer paràgraf de l'article periodístic de Rosa Montero en un text conversacional oral a l'estil de la youtubera. Explica'l a un/a company/a.
- Diries que Rosa Montero i Miss Tagless estan d'acord? Explica per què.

6. En les activitats de l'inici d'aquest bloc has apuntat quin és el tema del text de Rosa Montero. Ara ja tens informació per a formular-lo de manera més elaborada. Enuncia'l.

- Posa en comú la resposta amb la resta de la classe. Compareu les diferents propostes i discutiu si totes les interpretacions són vàlides.
- Quin seria l'assumpte del text?
- Per a comprovar que l'enunciació del tema està ben orientada, assenyalat entre cinc i deu paraules del camp semàntic central del text.

7. Contempla aquest quadre d'Honoré Daumier. Escriu cinc paraules que descriguen el missatge que el pintor vol transmetre. Utilitza-les per a intentar enunciar el tema del quadre.

8. Llig aquests titulars. Quin dels quatre es podria correspondre amb l'enunciació d'un tema? I quin amb l'enunciació d'un assumpte? Hi ha cap titular que no ens permeta ni intuir de què va el text?

Neu mediàtica
Violeta Tena
El Temps

FERRAN SUAY
Això de la igualtat lingüística
Diari La Veü

Alguna cosa es mou
Enrique Bigne
Revista Mètode

L'anella ciclista que ha revolucionat la mobilitat a València compleix un any
Carlos Navarro Castelló
eldiario.es

9. En grups de quatre, busqueu tres anuncis publicitaris, tant cartelleria com anuncis televisius, i expliqueu als companys i companyes quina visió s'hi dona de les relacions de parella. No oblideu de formular el tema de cada anunci. Una pista: en anuncis de cotxes i de perfums, n'hi podeu trobar un fum. És un amor basat en la igualtat?

10. Ara pots demostrar que has comprés tot allò que has estudiat en aquest bloc. Llig el relat següent i respon les qüestions que es plantegen més avall.

L'aprenent de trobador conta al vell mestre la causa de la seua tristesa. Ha arribat la nit anterior al castell de Llaminera amb noves trobes que cantar a la seua estimada. Aquesta, plena de goig, l'ha rebut al jardí amb el llaüt a la mà i li ha dit:

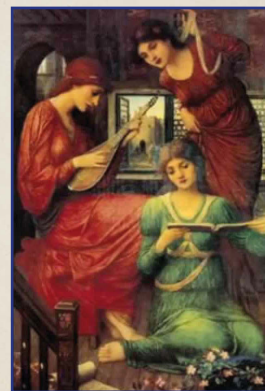
—Puix que sou home sensible, voldria que escoltàreu les trobes que he compost jo.

Polidament, ha acceptat ell d'escoltar-les i li han agradat força; impressió que ha manifestat a la dama, amb gran vivacitat i tendresa. Després ha estat ell qui ha cantat les seues trobes i, a ella, li han plagut molt, molt. S'han entrelaçat amorosidament i, passada una estona, ella ha dit, alegre i riallera:

—Pugeu a la torre, eixiu a la meua finestra i us tornaré a cantar des d'ací les meues trobes.

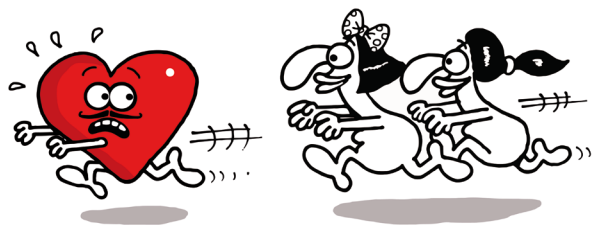
L'aprenent de trobador s'ha enutjat. Ella hi ha insistit molt divertida. Ell s'ha enutjat més.

—Però, per què? Per què? —es preguntava ella mentre ell pujava al cavall i se n'anava.

(Josep-Vicent Marqués, *Amors impossibles*, València, 3i4, 1983)

- a) Per què creus que s'enutja el trobador? Per què aquest conte és un «amor impossible»?
- b) Parant atenció en la manera com està escrit i d'on s'ha extret, podries dir quin tipus de text és i a quin àmbit d'ús pertany? A quin tipus de lector o lectora va adreçat?
- c) Localitza les paraules que consideres clau al text. A quin camp semàntic pertanyen?
- d) Després d'analitzar tots els elements anteriors, quin creus que és el tema d'aquesta història? Enuncia'l per escrit.

11. Has analitzat alguns dels elements que s'entrelacen en un text. Produeix ara tu un text breu (150 paraules aproximadament) que tracte sobre un amor impossible. Has de parar atenció en tots aquells elements que has treballat en aquest bloc. Si el fas oral, enregistra't amb el mòbil.

II. GAUDEIX LA LITERATURA. FESTEGEM! L'AMOR POÈTIC MEDIEVAL.

▶ PARA ATENCIÓ

1. Penses que en l'edat mitjana es concebia l'amor de la mateixa manera que ara? Quina idea tens de l'amor medieval? Com t'ha arribat aquesta informació (el cinema, la publicitat, etc.)?
2. Què saps dels trobadors? El text «Amors impossibles», que t'ha servit com a avaluació del Bloc I, t'ha presentat una imatge dels trobadors coincident amb la que tenies al cap? Explica per què.
3. Ací teniu una miniatura d'una obra medieval de temàtica amorosa. Què penseu que s'hi explica? Conte la història que imagineu que hi ha al darrere.
4. Llig aquest poema del poeta valencià Ausiàs Marc, que va viure en la primera meitat del segle xv. Com veurem en aquest bloc, es considera hereu dels trobadors però els supera en molts aspectes.

Ves al Bloc V.
ÉS BONA
SI SONA.
Apartat 5.1

Sí com lo taur se'n va fuit pel **desert**
quan és sobrat per son semblant qui el força,
ne torna mai fins ha cobrada **força**
per a destruir aquell qui l'ha desert,
tot enaixí em convé llunyar de vós,
car vostre gest mon esforç ha confús;
no tornaré fins del tot haja fus
la gran paor qui em tol ser delitós.

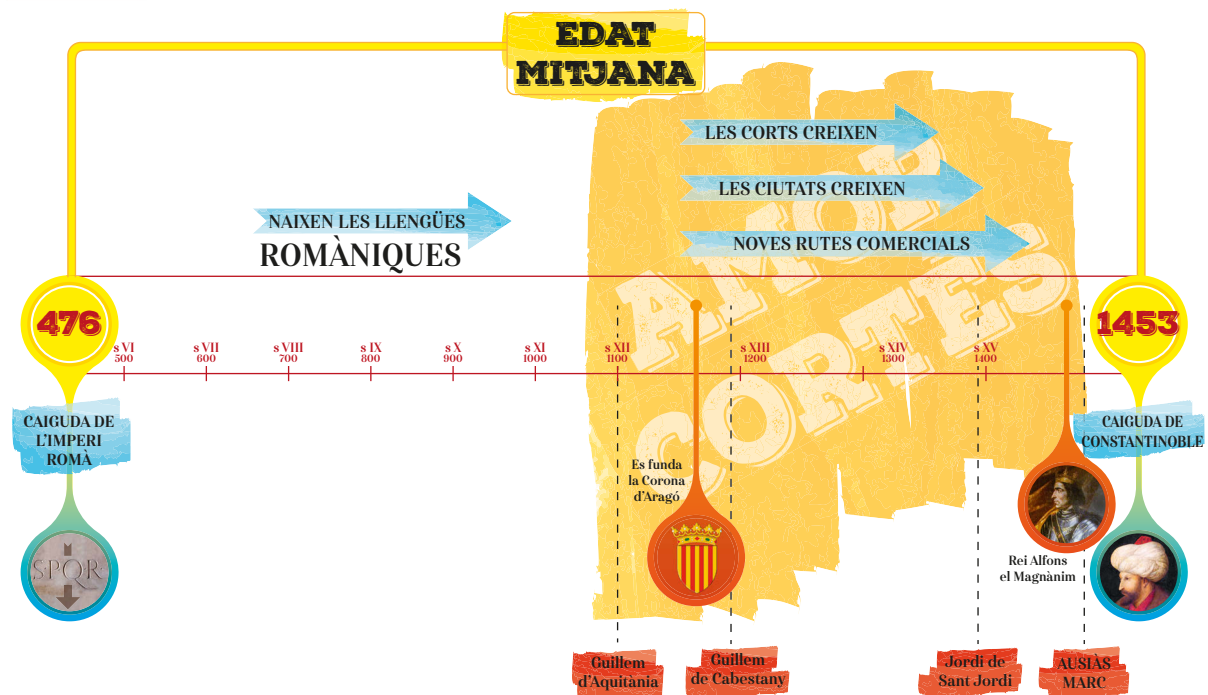
(Ausiàs Marc, «Poema XXIX»)

Així com el bou se'n va fugit pel desert
quan és superat per un altre que el venç,
i no torna mai fins que ha recuperat la força
per destruir aquell que l'ha humiliat,
així també em convé allunyar-me de vós,
ja que el vostre gest ha furtat el meu coratge;
no tornaré fins que del tot haja fet desaparèixer
la gran por que m'impedeix gaudir d'amor.

(Text adaptat)

- a) El poeta ha perdut el coratge i això l'obliga a apartar-se de la seua estimada. Què ha fet ella per què se senta tan malament? És molt greu?
- b) És una fugida definitiva o momentània? Per què? Què vol en realitat?
- c) Quines emocions creus que sent el poeta? Recorda que hi ha la por, la ira, l'alegria, la tristesa, la curiositat, l'admiració, la sorpresa, la seguretat, la culpa i el fàstic.
- d) Quina imatge utilitza Ausiàs Marc ací per a comparar el seu sentiment? S'adiu amb la idea que tens de l'amor dels trobadors?
- e) Escolta la versió que en va fer el cantant valencià Raimon (Consulta'l a la plataforma U1.BlocII. Act.4e).
- f) Comptem les síl·labes de cada vers. Quantes n'hi ha? Com es diu aquest tipus de vers?
- g) Quants versos té la cobla (estrofa)? Hi ha rima? Fes-ne una versió rapera. Pots utilitzar aplicacions de mòbil que ho faciliten.

FETS I CIRCUMSTÀNCIES

L'edat mitjana és un període llarg i complex. A partir del segle XIII, les corts feudals comencen a aplegar un interès notable per la cultura. Les condicions socials generals milloren, les ciutats comencen a concentrar la riquesa que provenia, per exemple, de les noves rutes comercials encetades. Tot plegat afavoreix un cert benestar social que permet un nou model cultural, més lligat a les arts. És especialment a Occitània i a la Corona d'Aragó on es manifesta amb més força aquesta nova cultura expressada ja en llengua romànica (i no en llatí). Ara ens detindrem en la lírica de l'**amor cortés** i en l'evolució del tractament poètic de l'amor fins Ausiàs Marc, a la fi de l'edat mitjana.

Corona d'Aragó i Occitània en el segle XII

fesmemòria @fesmemoria · ara

Com ja saps, la Corona d'Aragó es funda amb la unió dels comtats catalans i Aragó, gràcies al matrimoni entre Ramon Berenguer IV i Peronella d'Aragó.

21 17 89

EN TEORIA

2.1. Els orígens: els trobadors i les trobadores

La poesia lírica de l'**amor cortés** (o *fin amor*) es va desenvolupar entre començament del segle XII i finals del XIII a Occitània, i es va estendre arreu d'Europa Occidental. Aquest concepte es referia a la manera en la qual es manifestaven literàriament les relacions amoroses dins de l'ambient cortesà.

Els autors, coneguts com a **trobadors**, van ser els primers creadors a utilitzar una llengua romànica per a la lírica: l'occità. De fet, podem considerar que va esdevindre una espècie de llengua d'ús literari que tant els trobadors occitans (Guillem d'Aquitània o Arnaut Daniel) com els catalans (Ponç d'Ortafà, Guillem de Berguedà, Guillem de Cabestany o Cerverí de Girona) usaven per a les seues composicions. El trobador tenia una elevada formació cultural: componia la lletra i la música, i era, en general, d'extracció social elevada. Alguns reis i grans senyors feudals ho foren (com ara, Alfons II d'Aragó). També va haver-hi autores, les **trobadores** o *trobairitz*, com és el cas de la Comtessa de Dia. El **joglar**, d'extracció social humil, s'encarregava de cantar i difondre les composicions dels trobadors.

Guillem d'Aquitània, noble occità considerat el primer trobador

2.2. La lírica trobadoresca

El tipus de composició més conreat per la lírica trobadoresca és la **cançó**. És també el gènere prototípic, atès que s'hi manifestaven les característiques principals del ritual de l'amor cortés. Ací en teniu un exemple de Ponç d'Ortafà, en què el trobador estima la dama en secret i ella no el correspon. En reproduïm una estrofa:

Jamais non cuh joy aver
ni estar .I. jorn suau
pos mi dons m'a solas brau,
quem torna e non chaler;
et ai eu major guarença
cant ieu mi pens nim consir
col pogues en grat servir;
adoncs creis sa malvolensa

(cançó en occità)

Ja mai pense tindre goig ni estar tranquil cap dia, ja que la meua dama no em tracta bé i em menysprea. No sé com me'n puc curar: com més pense i reflexione com puc servir-la al seu gust, ella encara m'odia més.

(Text adaptat)

Sabeu com s'expressava el ritual de l'amor cortés? Es tractava d'un joc amorós en el qual un trobador galantejava amb una noble, normalment casada, esperant ser correspost. S'expressava en **occità** amb composicions poètiques molt fixades quant a la mètrica, la rima i el ritme. La relació entre el trobador i la dama es manifestava d'una manera semblant al vassallatge feudal, és a dir, a la relació existent entre un senyor i els seus súbdits, fins el punt que ella solia rebre el nom de *midons*, que vol dir 'el meu senyor'. Aquesta relació normalment passava per diverses etapes. Així, segons el grau de contacte entre els dos, el trobador era *fenhedor*, *pregador*, *entendedor* o, finalment, *drutz*:

1. Fenhedor

El trobador no gosa mostrar els seus sentiments

2. Pregador

El trobador ha manifestat algun sentiment cap a la dama

3. Entendedor

El trobador ha rebut algun signe de simpatia o acceptació per part de la dama

4. Drutz

El trobador ja és amic o amant de la dama

Cal tindre en compte, però, que aquesta relació era adúltera, i per això el nom de la dama havia de quedar ben amagat. Per a aconseguir-ho, els trobadors feien servir el **senyal** a l'última cobla del poema, és a dir, un pseudònim per a referir-se secretament a ella i alhora ocultar-ne la identitat. No tot era tan fàcil, però: de vegades, el marit de la dama —anomenat *gelós*— se n'assabentava, normalment gràcies als *llausengers* o 'xafarders' que escampaven els rumors.

A banda de la cançó, hi ha altres tipus de composicions que també convé destacar. Així, el **sirventés** (que se centra en la sàtira cap a algun enemic), el **plany** (en què hi ha el lament per la mort d'algú estimat) o l'**alba** (que relata la tristesa dels enamorats quan han d'acomiar-se després d'una nit d'amor). Vos en deixem ací un tast, d'aquest darrer gènere, l'alba:

Axi con cel c'anan erra la via
que deu tener can va ab nuit escura,
e te camí mal e brau qui l'atura,
e no sab loc ne camí on se sia,
sufren mal temps ab regart de morir
soy eu: c'anar no pusc, per que desir
que vis fenir la nuit, començant l'alba.

(Cerverí de Girona

«Axi con cel c'anan erra la via"», en occità)

Així com aquell que caminant confon el camí
que ha de seguir, quan va de nit obscura,
i és un camí dolent i difícil, que l'atura,
i no sap el lloc, ni el camí, on és,
sofrint mal temps i en perill de morir,
així estic jo, tan impotent de fer el que desitge
quan veig acabar la nit i començar l'alba.

(Text adaptat)

píndoles @pindoles1 · 35s

Si vols conèixer tots els trobadors dels quals tenim notícia i, també, el que van escriure, consulta el *Corpus des Trobadours* de l'Institut d'Estudis Catalans (<https://trobadors.iec.cat/>)

2.3. L'últim trobador: Jordi de Sant Jordi

La poesia trobadoresca amorosa tingué tant d'èxit que encara hi ha autors que la conreen al llarg del segle XIV, com ara Gilabert de Pròixita, Andreu Febrer o Pere Marc i Jaume Marc, pare i oncle, respectivament, d'Ausiàs Marc. Tanmateix, cada vegada prenia unes formes i unes estructures més marcades i poc innovadores.

La renovació poètica havia d'arribar de la mà de poetes italians com Dante Alighieri (1265-1321) o Francesco Petrarca (1304-1374), pilars fonamentals de l'humanisme i el Renaixement. Aquests autors difongueren una nova manera de fer poesia: el *dolce stil nuovo*, d'un to molt més refinat i introspectiu. A poc a poc, els nostres autors, influïts per aquest estil, van començar a abandonar la tradició trobadoresca aplicant un **to més personal** a les composicions.

N'és un bon exemple el poeta i cavaller valencià **Jordi de Sant Jordi** (1400-1424), que, a banda d'escriure un bon nombre de poemes amorosos, també tractà altres temes. Un dels seus poemes més coneguts és «Presoner»: degué escriure'l quan va ser empresonat durant la campanya militar del rei Alfons el Magnànim per a conquerir Nàpols. Ací en tens un fragment:

Desert d'amics, de béns e de senyor,
en estrany lloc i en estranya contrada,
lluny de tot bé, fart d'enuig e tristor,
ma voluntat e pensa caïtivada,
me trob del tot en mal poder sotsmès,
no vei algú que de mé s'haja cura,
e soi guardats, enclòs, ferrats e pres,
de què en fau grat a ma trista ventura.

(Jordi de Sant Jordi, «Presoner», fragment)

Sense amics, sense béns i sense senyor,
en un lloc estrany i en un territori estrany,
lluny de tot bé, fart de ràbia i de tristor,
amb la voluntat i el pensament captius,
estic del tot sotmés a un mal poder.
No veig ningú que tinga cura de mi.
I vigilat, tancat, encadenat i pres,
tot ho he d'agrair a la meua desventura.

(Text adaptat)

Com es pot observar en aquest poema, la llengua poètica començava a allunyar-se de l'occità i a escriure's en català amb alguns occitanismes.

fesmemòria @fesmemoria · ara

En valencià, el recompte de síl·labes d'un vers s'ha de fer fins a l'última síl·laba tònica. En l'edat mitjana, el **decasil·lab** era la forma lírica més representativa. Es construïa amb una cesura en la quarta síl·laba que donava com a resultat la divisió del vers en dos hemistiquis (4+6): *Jus-lo-fron-port / vos-tra-be-lla-sem-BLAN-ÇA*.

8

21

155

2.4. El millor poeta: Ausiàs Marc

Lleixant a part l'estil dels trobadors
qui, per escalf, trespassen veritat
e sostraent mon voler afectat
perquè no em torb, diré el que trob en vós.

(Ausiàs Marc, «Poema XXIII»)

Deixant a part l'estil dels trobadors,
els quals, per passió, ultrapassen la veritat,
i, reprimint el meu voler afectat
perquè no em torbe, diré el que trobe en vós.

(Text adaptat)

Aquests són els primers versos del poema XXIII, un dels més coneguts d'**Ausiàs Marc** (1400-1459). Si vos hi fixeu, sembla anunciar-hi un projecte poètic diferent del que s'havia fet fins llavors, és a dir, deixant a part l'estil dels trobadors apassionats. Efectivament, Marc s'impregnà dels corrents poètics renovadors del segle anterior i, amb una veu pròpia i singular, marcà una fita en el panorama de la lírica amorosa. I no sols en la nostra literatura, sinó arreu d'Europa. No debades, el segle xv es coneix com el Segle d'Or de les lletres valencianes: Ausiàs Marc, al costat d'altres autors que estudiarem més avant, n'és un dels representants més il·lustres.

pindoles @pindoles1 · 35s

També hauràs vist escrit el nom d'aquest autor com a Ausiàs March. Recorda que *ch* és una grafia antiga i que s'ha de llegir [k]. És el mateix cas del cognom *Doménech* o del topònim *Ifach*, que actualment s'escriuen *Doméneç* i *Ifac*.

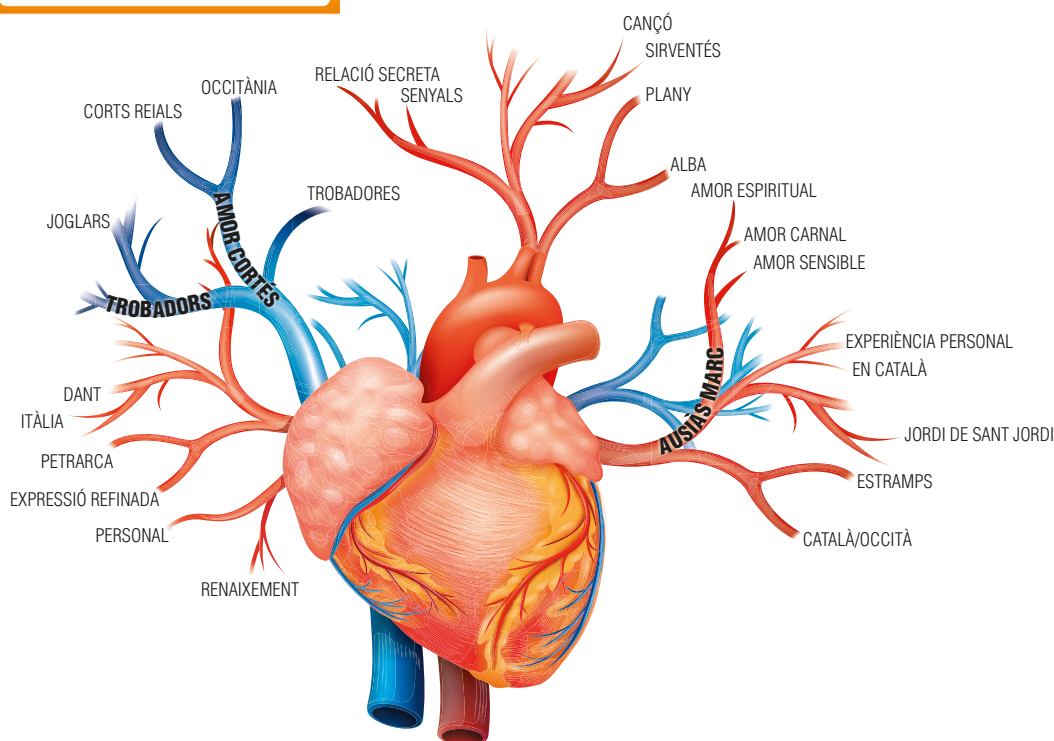

A banda, doncs, de distanciar-se dels trobadors per les influències dels nous corrents, Marc se'n separa perquè vol ser **sincer** quan presenta els seus sentiments, sovint expressats amb cruesa i utilitzant dures imatges personals. Per exemple, contrasta un passat feliç amb un present penós, o proposa la mort com a solució a una vida sense il·lusions. En conjunt, la poesia de Marc és una descripció del seu propi jo, dels seus patiments i les seues passions, però també és una reflexió filosòficomoral sobre diversos temes com ara la mort, l'espiritualitat o l'amor.

És l'amor, precisament, un dels turments que apareix amb més recurrència en la seua poesia. Marc se sent empès per l'**amor sensual** —més apassionat, més carnal—, però voldria aconseguir l'**amor espiritual** —més ideal, més racional. En els seus poemes la dona té virtuts, però també defectes: és real, no és aquella *midons* dels trobadors que vivien l'amor amb la dama com una relació de vassallatge. Marc se sent atret per la dona, però el que en valora és sobretot l'interior, més que no pas la bellesa externa. Tanmateix, és cert que, com els trobadors, fa servir els *senyals* que amaguen el nom de l'estimada: «Plena de seny», «Llir entre cards», «Mon darrer bé», «Oh, folla amor» i «Amor, amor».

Pel que fa a l'estil, la majoria dels poemes de Marc són cobles o estrofes de huit versos decasíl·labs més una estrofa final, la *tornada*, de quatre versos. Ara, a diferència de la poesia més antiga, els seus textos ja són plenament en català. En total, unes 130 composicions que ocupen prop de 10.000 versos el converteixen en l'autor valencià medieval més prolífic.

EN RESUM

5. Ací vos presentem un poema de Guillem de Cabestany.

- a) Empleneu els buits amb el llistat de paraules següent: *dolç, robaren, mèrit, dia, senyora* (quatre vegades), *veure, bellesa, mirada*.

Lo **jorn** q'ie-us vi, **dompna**,
 primieramen,
 qand a vos plac qe-us mi laissetz **vezer**,
 parti dal cor tot autre pessamen
 e foron ferm en vos tuich miei voler;
 c'aissi-s pauset, **dompna**, el cor l'enveia:
 ab un **doutz** ris et ab un simpl' **esgard**
 mi e qant es mi fezetz oblidar.

Que-l grans **beutatz** e-l solatz d'avinen
 e-il cortes dich e-il amoros plazer
 que sabetz far m' **embleron** si mon sen
 c'anc puois, **dompna** gentils, no-l puoc
 aver:
 a vos l'autrei cui mos fis cors merceia
 per enantir vostre **pretz** et honrar;
 a vos mi rend, c'om mieills non pot amar.

Ay! si er ja l'ora, **dompna**, q'ieu veia
 que per merce mi voillatz tant honrar
 que sol amic mi deignetz apellar!

(Guillem de Cabestany «Lo jorn q'ie-us vi,
 dompna, primieramen», fragments en occità)

El _____ que vos vaig veure, _____,
 per primera vegada,
 quan vos plagué deixar-me-vos _____,
 apartí del meu cor tot altre pensament
 i estigueren fermes en vós tots els meus desitjos;
 perquè així es fixà, _____, el desig en el cor:
 amb un _____ somriure i amb una simple _____,
 vaig fer que m'oblidara de mi i de tot el que existeix.

Perquè la gran _____, el tracte agradable,
 les paraules corteses i el plaer amorós
 que em sabéreu dedicar em _____ el meu seny
 de manera que des de llavors, _____ gentil, no el puc
 recuperar:
 el lliure a vós, a qui el meu cor lleial implora
 per a enaltir i honrar el vostre _____;
 em rendisc a vós, ja que hom millor no pot amar.

Ai! Si fóra ja, _____, l'hora en què jo vera
 que per pietat vulgueu honrar-me tant
 que vos digneu a considerar-me el vostre únic amic!

(Text traduït i adaptat)

- b) Assenyala cinc o sis mots temàtics del poema. Enuncia'n el tema.
- c) Et sembla un poema prototípicament trobadoresc? Addueix-ne cinc raons.
- d) A quin tipus de composició de la lírica trobadoresca penses que correspon aquest poema? Raona la resposta.
- e) La versió original està en occità, encara que és un poeta català. Saps alguna cosa d'aquesta llengua? Busca'n informació en internet. Llig el poema en veu alta: és molt diferent al català? Hi ha cap llengua actualment que siga la preferida per a alguna activitat cultural que tu coneixes?

Guillem de Cabestany en un caplletra d'un manuscrit del segle XIII que arreplega les seues composicions. La imatge ens presenta el trobador com a cavaller, és a dir, a cavall, amb armadura, escut i llança.

Envia al teu EPA l'adreça web Enciclopedia.cat. És un portal en què trobaràs continguts culturals diversos. El pots consultar directament si escaneges aquest codi QR.

1

6. En el cas de les composicions de l'amor cortés, generalment no es para massa atenció en les trobadores (o *trobairitz*) occitanes. Tot seguit tens un fragment d'un poema de la més famosa de totes, la Comtessa de Dia:

**Voldria tindre el meu cavaller
una nit, nu als meus braços
i que ell es tinguera per feliç
només que jo li fera de coixí.
Li done el meu cor, el meu amor,
el meu juí, els meus ulls
i la meua vida.
Bell amic, amable i bo,
quan vos tindré en el meu poder?
I que jaguera amb vós una nit
i que vos donara una besada amorosa.
Sapieu que tindria gran desig
que vos tinguera en lloc del marit,
només que m'haguéreu concedit
de fer tot això que jo voldria.**

(Text traduït i adaptat)

La Comtessa de dia, en el muntatge teatral d'«Esclafit Teatre», @Rita_Trobador (Joan Nave, @Rita_Trobador, Alzira, Bromera, 2019). Foto d'Iván Jiménez Lorenzo®

- a) Quin moment de la fase d'enamorament expressa el poema? Raona la resposta.
- b) Consideres que el fet que estiga escrit per una trobadora aporta diferències respecte dels textos escrits per trobadors?
- c) L'aportació de les dones a la història de la literatura ha sigut sovint menyspreada o, si més no, silenciada. Per què penses que ha passat això?
- d) Les composicions dels trobadors i de les trobadores estaven pensades per a ser cantades i acompanyades de música. Entra a YouTube, busca «A cantar m'er de so» de la Comtessa de Dia i escolta la cançó (Consulta'l a la plataforma U1.BlocII.Act.6d). Què et transmet la música?

7. Torna al fragment del poema de Marc (apartat *Para atenció*) en el qual expressa la seua separació respecte dels trobadors i fes-ne una segona lectura. Què deu voler dir que *per escalf, trespassen veritat*? Què creus que es disposa a dir a la seua estimada?

8. Llig aquest poema del poeta valencià Ausiàs Marc.

**Oïu, oïu, tots los qui bé amats,
e planyeu mi si deig ésser plangut,
e puis veeu si és tal cas vengut
en los presents ne en los qui són passats!
Doleu-vos, doncs, de mi, vostre semblant
en sofrir la dolor delitable,
car tost de mi se dolrà lo diable
com veurà mi semblant mal d'ell passant.**

¿Qui és l'hom viu, tal dolor sofertant,
que desig ço de què se desespera?
Aitant és greu que no par cosa vera
desijar ço de què és desesperant.
Ne só enganat de mon mal estament:
tot quan pratic tornar me sent en dan;
menys de poder me trob, havent-lo gran,
car no m'esforç per mostrar mon talent.

Mon primer mal és mon esperdiment,
per què m'aïr e per no res m'acús;
e lo segon és terrible refús
que vós mostrau si us feia enqueriment.
Portat me trob a molt prop de ma fi,
puis mon voler cas impossible guarda;
no tardarà l'hora, que ja fos tarda,
que tendré els peus en l'avorrit camí.

Si per null temps en contra Amor fallí,
io en són représ, planyent-me'n l'enemic,
e mai vers mi pogué ésser amic,
car per null temps poder hi despenguí.
Hoc lo voler me trob en abundança,
mas del poder no en sé pus empobrit,
car jo peresc e són tan defallit
que no puc dir: «En vós és ma esperança».

Un sabor d'agre e dolç Amor llança
que lo meu gust departir-les no sap:
dins mos delits dolor mortal hi cap,
e tal dolor ab delit ha lligança.
Mas jo em reprenc com parlar m'ha plagut
de ço que en mi no basta la ciència;
sobresamor me porta innocència:
vull e desvull sens cas esdevengut.

Lir entre cards, creeu l'amador mut
i al canviant de punt en punt color,
e al pauruc com se membra d'Amor;
de l'atrevit sia son temps perdut.

(Ausiàs Marc, «Poema XIX»)

Escolteu, escolteu, tots els que bé estimeu!
I compadiu-vos de mi si trobeu que m'heu de compadir!
Comproveu després si el que ara vos explicaré
mai ha ocorregut en els temps presents i en els que són passats!
Ploreu, doncs, per mi, jo que sóc igual que vosaltres,
ara que sofrisc el dolor plaent,
perquè prompte es compadirà de mi el diable
quan veurà que jo passe un mal tan fort com el seu.

¿Qui és l'home que, encara que patisca un dolor tan gran,
desitja allò que no té esperança de tindre?
Tan dur és desitjar allò que et fa desesperar,
que no sembla veritat.
M'enganye quan considere la meua situació:
tot el que faig, sent que se'm converteix en dany.
Encara que tinc forces, sent que no puc fer res,
ja que no en tinc per a mostrar-vos el que sent.

El meu primer mal és que desvarie,
i per això m'òmplic d'ira i per no res em sent culpable.
I el segon mal és el terrible rebuig
que pense que vós em mostraríeu si vos declarara el meu amor.
Em trobe molt prop de la meua fi
perquè el meu voler confia en un cas impossible.
No tardarà a ser l'hora, i veig que ja porta retard,
en què trepitjaré el camí odiós de la mort.

Si alguna vegada he comés una falta contra l'Amor,
jo mateix m'he castigat, que fins l'enemic es compadia de mi.
Mai no he pogut ser amic de mi mateix
perquè no hi he dedicat forces per a aconseguir-ho.
En realitat voldria fer moltes coses,
però no conec ningú que siga més pobre de força.
Per això muir i perd l'energia abans de dir-vos:
«En vós hi ha la meua esperança».

L'Amor té un sabor agre i dolç alhora,
que el meu gust no sap destriar:
en el meu goig hi ha dolor mortal,
i al mateix temps tal dolor està lligat al goig.
Ara lamente haver-me complagut a parlar
d'allò que no es troba a l'abast del meu coneixement:
l'excés d'amor em porta a ser com un xiquet
perquè vull i no vull sense cosa que ho motive.

Lliri entre espines: vull que cregueu l'amador mut,
el que continuament canvia de color de cara,
el tímid quan té present l'Amor.
A l'atrevit, que li siga el temps perdut.

(Text adaptat)

- a) El poeta sent un *dolor delitable*, açò és, un dolor plaent. Què deu ser? Pots explicar la contradicció? Al poema, qui sent un mal semblant al seu? Has viscut aquest mal alguna vegada?
- b) En el primer vers de la darrera estrofa, el poeta es dirigeix a algú. Qui deu ser? A què es deu referir amb l'expressió *Llir entre cards*? Deu ser un amor secret? Per què?
- c) Per parelles, creeu un senyal de quatre síl·labes que definisca una qualitat espiritual del vostre/a company/a i que permeta amagar-ne la identitat.
- d) S'atreveix el poeta a explicar a l'estimada el seu sentiment? Què sent quan pensa a declarar-li el seu amor?
- e) Quines característiques atribueix Marc al bon amant a partir dels versos que has llegit? I al mal amant?
- f) Fixa't ara en la versió original. Si no n'hagueres llegit la versió actualitzada, t'hauria resultat fàcil entendre el poema? Per què?
- g) La primera estrofa té les síl·labes acolorides. Formeu grups de quatre persones. Assigneu un color a cadascun dels membres del grup. Llegiu tota l'estrofa en veu alta entre tots quatre: cadascú només dirà el fragment del seu color. Quantes síl·labes heu comptat en cada vers? Expliqueu la mètrica de l'estrofa.
- h) Hi ha rima? Quins sons formen part de la rima? En quin orde rimen els versos? Amb la informació que ara tens, creus que per a Marc era important la forma de les seues poesies o donava més rellevància al contingut?

AVALUACIÓ

9. A banda de ser la festa de poble valencià, el 9 d'octubre també es commemora el dia dels enamorats valencians, altrament conegut com la *mocadorada*. Entra en Enciclopèdia.cat i busca per què es diu així. Aprofitant que la data és a prop, escriu un poema d'amor. Pensa quin tipus d'amor vols que hi aparega i quin estat d'ànim hi vols descriure. Ha de complir les condicions següents:

- ✓ Ha d'estar format per dues estrofes: una estrofa de huit versos sense rima i una tornada de dos versos amb rima.
- ✓ Ha de descriure les virtuts de l'amat o l'amada.
- ✓ Ha de contindre un senyal que n'amague la identitat.
- ✓ Ha de plantejar una situació en la qual l'amant fa de *pregador*.
- ✓ Ha d'aparèixer la paraula *trobador* o *trobadora*.
- ✓ Tria l'estil amb el qual t'identifiques més:
  - a) l'estil trobadoresc prototípic de Guillem de Cabestany;
  - b) la gosadia de la Comtessa de Dia;
  - c) o la profunditat d'Ausiàs Marc.

III. SÓN LES PERSONES LES QUE PARLEN. JO VARIE, TU VARIES. LA VARIACIÓ LINGÜÍSTICA

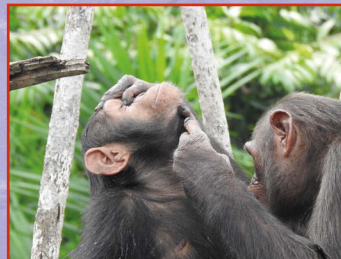

1. Llig aquest text.

XIMPAZÉS, OCELLS I HUMANS: SOBRE EL PERQUÈ DEL LLENGUATGE

Ves al Bloc V.
MESTER DE
PARAULES.
Apartat 5.3.4

Si mai heu vist documentals de natura, vos haureu adonat que els primats dediquen hores infinites a netejar-se mútuament. Sembla que troben molt de gust a acariciar-se, a rascar-se, a fer-se massatges... a **desparasitar-se**. El psicòleg Robin Dunbar, després d'estudiar aquesta conducta en els ximpanzés, conclou que no és una qüestió d'higiene, d'unes mones vanitoses i presumides. La confiança i unió que genera el fet de desparasitar-se entre si és crucial per a la cooperació del grup: permet refermar vincles, fer amics i influir en els companys.

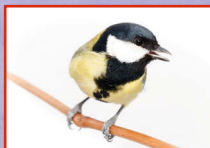

Els parents més propers dels ximpanzés, els humans, van trobar una manera més eficaç d'establir aquests lligams: el llenguatge. Com que els grups socials dels nostres avantpassats eren molt més grans, per a cohesionar el grup haurien hagut de passar gairebé la meitat del dia desparasitant-se els uns als altres. I no tenien tant de temps. El que Dunbar suggereix és que els humans van desenvolupar el llenguatge per a complir el mateix propòsit, però de manera molt més eficient: gràcies al llenguatge, els grups humans podien ser més nombrosos que els dels ximpanzés. Això vol dir que l'acció de desparasitar-se i el llenguatge fan la mateixa funció: eren i són un element de cohesió social.

Si el llenguatge és un tret que **ha** permès cohesionar les comunitats humanes, quin sentit té, doncs, que **hi haja** tantes llengües i tants dialectes? Segons aquest mateix autor, els dialectes tenen, també, un caràcter adaptatiu. De fet, aquest procés de dialectalització no és exclusiu del llenguatge humà. Segons la Royal Society for the Protection of Birds, la diferència entre els accents regionals dels ocells és tan gran que traslladar un ocell escocès a un arbre del sud d'Anglaterra tindria resultats desastrosos, si aquest ocell vol trobar parella o fer amics. La disparitat en els accents entre comunitats diferents d'una mateixa espècie d'ocells fa temps que és coneguda. Ara, però, les noves hipòtesis miren d'explicar com s'ha originat i com s'ha mantingut aquesta variació. Segons la teoria, aquests dialectes, apresos per les cries dels seus progenitors, ajuden a mantindre els grups locals units i a perpetuar els gens més ben adaptats a l'entorn específic en què viuen, en la mesura que els ocells estan inclinats a triar una parella amb el mateix dialecte. D'aquesta manera, els dialectes dels ocells els ajuden a adaptar-se millor al medi.

Ves al Bloc V.
CONSTRUÏM
LA LLENGUA.
Apartats 5.2.1 i 5.2.2

Com en el cas dels ocells, les nostres llengües i els dialectes són elements adaptatius que van permetre, als humans primitius, fixar els límits del seu grup: de la família, dels veïns d'un poble, dels habitants d'una regió... perquè, al capdavant, algú que parla de la mateixa manera que tu, que fa servir paraules similars i amb el mateix accent, de segur que deu haver crescut prop de ta casa i, al remat, és gairebé com si fora un parent. No vos ha passat mai que estant fora del país algú diu «xe!» i heu sentit com si fora dels vostres, tot i que no el coneixíeu?

2. Tria la resposta correcta, d'acord amb el text que acabes de llegir.

- A)** Segons la teoria de Dunbar, quina relació hi ha entre el fet de desparasitar-se i el llenguatge humà?
- a) Totes dues activitats permeten establir lligams entre els individus i, així, són elements de cohesió social.
  - b) El fet de parlar va permetre que els humans primitius comunicaren als congèneres on tenien els paràsits.
  - c) No hi tenen cap relació.

- B)** Quin avantatge té el llenguatge humà a l'hora de cohesionar els grups?
- a) No t'embrutes les mans, com quan desparasites.
  - b) Ens permet xafardejar més la vida dels altres.
  - c) Fa possible unir grups amb una major quantitat de membres.

- C)** A quin tipus de variació lingüística es refereix concretament el text?
- a) A la variació geogràfica: entre varietats territorials d'una mateixa llengua.
  - b) A la variació diacrònica: entre varietats d'una mateixa llengua allunyades en el temps.
  - c) A la variació de registre: entre varietats més o menys formals.

- D)** Segons el text, quina és, en origen, la funció dels dialectes, això és, de la variació geogràfica en una llengua?
- a) La variació geogràfica és un castic diví, com bé s'explica en el mite de la Torre de Babel.
  - b) La variació geogràfica és un element d'adaptació al medi.
  - c) La variació geogràfica és una desviació en el llenguatge que debilita els grups perquè els fa més petits.

- E)** Segons el text, la variació lingüística és un element de cohesió social encara actualment?
- a) Actualment, l'expansió de l'anglès com a llengua de comunicació internacional fa que ens sentim com a casa en qualsevol país del món.
  - b) Tot i la distància que ens separa dels nostres avantpassats, la variació lingüística continua sent un element de cohesió social.
  - c) No: la variació lingüística ha deixat de ser un element de cohesió social.

3. Coneixes alguna d'aquestes tribus urbanes? Emos, gòtics, frikies, otakus, xonis i canis.

- En coneixes més? Podries descriure'n dues o tres? Què les diferencia? Tenen maneres de parlar diferents?
- Creus que la manera que cada tribu té d'expressar-se és una manera de cohesionar el grup, de trobar-se a gust amb els seus, d'identificar-s'hi? Discussiu-ho en grup. Un/a portaveu ha d'explicar a la classe les conclusions de cada grup.

4. Apunta, a la graella següent, quins són aquells trets que penses que diferencien la teua generació de la dels teus pares.

	La teua generació	La generació dels teus pares
Com vestiu?		
Quins plats preferiu?		
Quines aficions teniu?		
Com parleu? (expressions concretes)		

EN TEORIA

3.1. Llengua i variació

Com hem vist, la **variació** és un tret inherent al llenguatge des dels orígens. Els humans ens organitzem en grups; i les llengües i les seues varietats ens cohesionen i identifiquen, igual com ocorre amb la manera de vestir o de menjar. Per tot això, en aquest apartat aprofundirem en les diferents maneres com varien les llengües.

El que denominem llengua, en realitat, no es manifesta mai d'una sola forma. Fixa't que, tot i que parlem una mateixa llengua, cap de nosaltres ho fa exactament igual, i això es deu a multitud de raons que explicarem en el punt 3.2. Tin en compte, però, que els parlants solen creure que una llengua coincideix amb la varietat que es fa servir en situacions formals, és a dir, la llengua de la literatura, dels diccionaris i les gramàtiques, de l'ensenyament, dels mitjans de comunicació... Per això, si hem estudiat anglés només a les aules, quan viatgem a un país anglosaxó i sentim els nadius com parlen anglés, ens sorprenem: és molt diferent a la manera com ens l'havien ensenyat! En efecte, la llengua és molt més que la seua varietat formal i integra una gran multitud de formes i expressions que no sempre apareixen en els llibres de text.

3.2. Tipus de variació

La variació de la llengua està determinada per dos factors. En primer lloc, pot dependre dels usuaris o persones que la fan servir: segons com són aquestes persones, com es comporten, a quins grups pertanyen, en quina època viuen, etc. parlaran d'una manera o d'una altra. En segon lloc, la variació pot relacionar-se amb l'ús mateix que es fa de la llengua en cada situació.

Els factors que condicionen la variació segons els **usuaris** són:

- a) el **temps**, que dona lloc a les varietats històriques o diacròniques;
- b) el **lloc**, que genera les varietats geogràfiques o diatòpiques (també anomenades *dialectes*);
- c) el **grup social** de què formem part, que crea les varietats socials o diastràtiques (també anomenades *argots*).

Així, per exemple, dins d'una mateixa comunitat lingüística, entre el parlar del segle *xv* i el del segle *xxi* s'hi observa una variació diacrònica; entre el parlar de Mallorca i el de l'Alacantí la variació és de tipus diatòpic; i les maneres de parlar de les diferents tribus urbanes impliquen una variació diastràtica.

D'altra banda, quan la variació depèn de l'**ús**, és a dir, de les **situacions comunicatives** concretes, parlem de variació *diafàsica* o *registre*. Això significa que regulem el grau de formalitat del nostre discurs per a adaptar-nos a cada situació. Així, en un acte de lliurament d'un premi pot ser més adequat fer servir expressions solemnes; parlant amb la doctora al centre de salut, convé ser més o menys neutre; a casa, parlem a gust usant mots familiars; i entre amics, de vegades, podem arribar a ser massa informals (i això pot ser considerat vulgar segons qui ho senta, veritat?).

Tota la variació entra en joc quan parlem o escrivim, perquè sempre ho fem en funció del lloc, del temps i del grup social en què ens ha tocat viure, així com del context comunicatiu que es dona en cada moment. Per tant, el que les persones parlem són sempre dialectes dins d'un registre concret: la llengua no és més que la suma de tota aquesta variació. En aquesta unitat aprofundirem en el concepte de variació diacrònica.

3.3. La variació diacrònica

Com ja hem apuntat més amunt, la **variació diacrònica** en la llengua és la que es veu condicionada pel pas del temps. En altres paraules: dona compte dels canvis entre el parlar del segle *xv*, que trobem en l'obra dels nostres grans autors clàssics com Joanot Martorell o Ausiàs Marc, i el parlar del segle *xxi*. Para atenció, per exemple, en la manera com estan escrits alguns dels textos antics del Bloc II d'aquesta unitat.

Però la variació diacrònica no solament explica els canvis al llarg dels segles: també explica els canvis que trobem entre parlars més propers, com els de dues generacions consecutives. Ja has vist en l'activitat 4 que la generació dels teus pares i la teua no parlen exactament igual, que no feu servir les mateixes expressions. El pas del temps modifica les maneres que la gent té d'expressar-se, les paraules o els sons que fem servir: hi ha modes lingüístiques que van i venen; en certs moments apareixen personatges en la televisió que difonen expressions contagioses que, de vegades, s'obliden després d'un temps; les noves tecnologies manllevan paraules d'altres llengües (sobretot, de l'anglès) que no existien abans, etc.

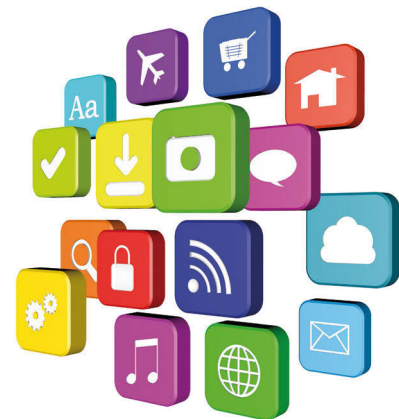
▶ EN RESUM

Variació lingüística que depèn de l'usuari	Variació dialectal: varietats	Variació històrica: varietats històriques o diacròniques	La llengua a través del temps
		Variació geogràfica: varietats geogràfiques o diatòpiques	La llengua segons el lloc
		Variació social: varietats socials, diastràtiques o argot	La llengua segons els grups i les classes socials
Variació lingüística que depèn de l'ús	Registres o varietats diafàsiques		La llengua segons la situació

▶ ARA TU

Envia al teu EPA l'adreça web <http://dcvb.iec.cat>. El *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB), obra d'Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll, és un diccionari especial, perquè inclou mots i accepcions que representen tota la variació diatòpica i diacrònica de la llengua, des dels orígens i fins al segle XX. Pots usar aquest diccionari quan vulgues saber la variació diatòpica i diacrònica d'un mot en català. El pots consultar directament si escanejes aquest codi QR.

5. Busca al *Diccionari Català-Valencià-Balear* el mot *poll* 'insecte hemípter'. Anota quin tipus de variació lingüística s'hi reflecteix.

6. A quin tipus de varietat pertany cadascun dels exemples següents?

- a) La variació _____ es pot donar, per exemple, quan comparem l'argot dels cuiners i el dels botànics.
- b) La variació _____ es pot donar, per exemple, quan comparem la manera com un mateix individu parla amb els amics i parla amb el metge.
- c) La variació _____ es pot donar, per exemple, quan comparem un parlant de portugués del Brasil amb un parlant de Portugal.
- d) La variació _____ es pot donar, per exemple, quan comparem la manera de parlar d'una persona de 20 anys amb la d'una persona de 80.

7. Ara, seguint el model de l'activitat anterior, posa tu un exemple de cada tipus de varietat.
8. Marta ha rebut més d'un missatge de veu aquest matí. Sabries dir qui és l'autora de cadascun dels missatges? Quines són les característiques de la manera de parlar de cadascuna d'elles que t'ha permès identificar-les?

Martina, amiga de Marta, estudiant de Batxillerat, 16 anys, Ontinyent.

Conxi, àvia de Marta, mestressa de casa, 72 anys, Ontinyent.

Eulàlia, tia de Marta, jubilada, 65 anys, Sabadell.

Maria Dolors, dentista de Marta, 43 anys, Ontinyent.

- a) *Marta, nena, vols que et vingui a veure aquesta tarda? He fet pa de pessic perquè berenem juntes. Et sorprendrà! Fa una oloreteta... Nyam, nyam!*
- b) *Bon dia, li recordem que aquesta vesprada ens ha sol·licitat una cita per a una extracció dental: vinga a les 17:45.*
- c) *Martaaaaaa!!! Esta vesprà mos hem de vore... T'he de contar una cosa que fliparàs... El Romera i la Jenny estan enrotllats... Tela...*
- d) *Marta, boniqueta, com estàs de la boca? Ja has demanat hora per a traure't el queixal? Vindràs hui? T'he fet coca. I dus al xicon eixe amb què m'han dit que festeges... D'a xavo, la novetat...*

9. Compara les expressions i mots següents, presos dels missatges de l'activitat anterior, i digues quin tipus de variació hi observes. Fes una creu a la casella que corresponga.

	Variació diatòpica	Variació diacrònica	Variació diastràtica	Variació diafàsica
estar enrotllat / festejar				
coca / pa de pessic				
li (forma de tractament)/et				
et sorprendrà / fliparàs				
extracció dental / traure un queixal				
vingui / vinga				
demanar hora / sol·licitar una cita				
d'a xavo / tela				

11. Escriu una llista de paraules o d'expressions que fas servir amb els amics i les amigues i que no siguen habituals de la manera de parlar de la gent major. P. ex.: «Això mola molt».

12. Imagina que tens un blog propi i vols penjar-hi una entrada nova. Escriu un text de 150 paraules en què expliques:

- a) per què totes les llengües tenen variació interna,
- b) i de quines maneres es manifesta.

Ho has de fer fent servir almenys cinc connectors. Els has de trobar al *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2)* buscant aquests mots:

entrada, banda, quant, dir, comptar

Envia al teu EPA l'adreça web <https://mdlc.iec.cat/>. És el *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2)*. El pots consultar directament si escaneges aquest codi QR.

AVALUACIÓ

13. En grups de tres o quatre persones, prepareu un petit diàleg amb els mots del requadre. Seguiu les orientacions següents:

- a) Hi ha d'haver almenys tres personatges. I sembla que hi ha algun embolic amorós...
- b) Cada personatge ha de pertànyer a un grup social i d'edat diferent.
- c) Aquesta procedència diversa s'ha de reflectir en la manera com parlen.
- d) Fixeu-vos que els mots del requadre són propis de varietats lingüístiques diferents. Assigneu a cadascun dels personatges els que vos semblen més adequats.

bandarra, cabells, dèficit d'atenció, estar eixint, estar enamorat/enamorada, estar pillat/pillada, expedient, festejar, grenyes, l'insti, lligar, Maria Santíssima!, noviet/a, parella, perla, reiet, tercera avaluació, torronet, whatsapp, xicon/a

IV. LINGÜISTA PER UN MOMENT

AL SO QUE TOQUEN. ELS SONS DE LA LLENGUA

1. Escolta aquesta cançó del grup Tardor (consulta-la a la plataforma U1.BlocIV.Act.1). Para atenció, sobretot, en els sons marcats en colors diversos.

Ves al Bloc V.
MESTER DE
PARAULES.
Apartat 5.3.1

Hi ha una estructura de **ferro** amb cables d'alta tensió.
Hem alçat sense saber-ho el **pont** que **ens** uneix **als** dos.

Feia temps que no et veia,
feia temps que et recordava.

Ves al Bloc V.
MESTER DE
PARAULES.
Apartat 5.3.2

(tornada)

Ere**s** energia quan et **mous**,
ere**s** energia quan et sent a **prop**, si
compartim suor.

Mirades, llums que cremen la foscor.

Ere**s** l'energia que tot ho **pot**,
la recompensa al **nostre esforç**.
Mirades, llums i crema la foscor.

Ves al Bloc V.
MESTER DE
PARAULES.
Apartat 5.3.3

Troba el plaer que s'amaga dintre
l'instant que hem enyorat tant
a la ciutat inv**is**ible.
M'encanta vore't vibrar.

Feia temps que no em sentia tant bé,
no recordava que:

(tornada)

Envia al teu EPA l'adreça web <https://viasona.cat/>. Viasona és una gran base de dades en què s'inclouen lletres i cançons en català de tots els grups de la història. La pots consultar directament si escanejes aquest codi QR.

ENERGIA

Ere**s** energia quan et **mous**,
ere**s** energia quan et sent a **prop**, si
compartim suor.

Mirades, llums que cremen la foscor.

Ere**s** l'energia que tot ho **pot**,
la recompensa al **nostre esforç**.
Mirades, llums i crema la foscor.

Batega en sincronia
l'euf**o**ria que ara compartim.

Batega en sincronia.

Trenquem la melangia.

Ajuda'm a sentir-me viu.

Ere**s** el **colp** de **sort**, el **foc**.

la **mort** de l'apatia.

El **golg** d'estar on vull.

(tornada)

Ere**s** energia quan et **mous**,
ere**s** energia quan et sent a **prop**, si
compartim suor.

Mirades, llums que cremen la foscor.

Ere**s** l'energia que tot ho **pot**,
la recompensa al **nostre esforç**.

Mirades, llums i crema la foscor.

2. Coneixies aquesta cançó? I aquest grup? Prova de cercar a la xarxa la seua pàgina. D'on són? Hi has anat mai?

- a) A qui creus que va dirigida la cançó?
- b) En parelles, proveu de buscar un grapat de paraules que vos ajuden a explicar quins són els sentiments que s'expressen en la cançó.
- c) Dels tipus d'amor que has vist en aquesta unitat, a quin canta aquest grup? Per què?

3. Respon les preguntes següents:

- a) Saps pronunciar la e oberta? En cas afirmatiu, ajuda els companys i companyes que no ho acaben de dominar. Però si no ho tens clar, és ben fàcil! Prova de col·locar la boca com si volgueres

pronunciar una *a*, però, al mateix temps, pronuncia una *e*. Així, per exemple, fes primer [ˈfaro] («farro») i després, sense deixar l'obertura de la boca que has creat, fes [ˈfɛro] (*ferro*). Joga amb el teu company o companya a pronunciar aquestes paraules, primer amb el so *a* i després amb el so *e* oberta: *col·legi*, *exèrcit*, *cel*, *mel*, *anècdota*, *preu*, *excepte*, *mèrit*, *idèntic*, *correcte*, *serra*.

- b) Mira la tornada de la cançó. Com en qualsevol poema hi ha rima, pots trobar-la? Quin paper hi juguen les *o* tancades i les *o* obertes? (Recorda que per pronunciar el so *o* oberta, pots fer el mateix que has fet abans amb *e* oberta.)

4. Ara col·loca't la mà al coll, tocant la nou. Prova de practicar una *s* sonora (es representa [z]) imitant el brunzit d'una abella. Ara pronuncia la paraula *invisible* que apareix en la cançó amb la [z] marcada en blau.

5. Prova de traduir la part de la cançó subratllada a un altre idioma. Potser algun company o companya de classe o tu mateix/a parleva una altra llengua. T'atreviries a recitar-la a classe, pronunciant correctament tots els sons?

6. Creus que és important que l'ensenyament d'una llengua insistisca en aspectes fonètics o penses que és un tema secundari? Quina ha sigut la teua experiència amb la fonètica en les llengües que has après o estàs aprenent?

7. Et fa vergonya pronunciar sons que no són freqüents en la teua parla habitual? Per què?

4.1. Fonètica i fonologia

La comunicació humana es basa en l'ús dels sons. Parlar una llengua és, essencialment, emetre i interpretar sons connectats que signifiquen alguna cosa. Dominem aquests processos tan complicats de manera inconscient malgrat que, com comprovaràs al llarg de tot el llibre, els sons de les llengües són molt diversos i mostren gran nombre de matisos. La **fonètica** és la disciplina lingüística que estudia els sons de la parla, des de la manera com els articulem i els percebem fins a les propietats acústiques que presenten. La **fonologia** s'encarrega d'estudiar el valor distintiu que tenen els sons en una llengua. Quan ens trobem davant dos sons que distingeixen paraules, estarem davant de dos **fonemes**.

Com que cada llengua té una ortografia específica, els lingüistes fan servir l'**alfabet fonètic internacional** (AFI) per a representar acuradament i de manera unificada la varietat de sons de totes les llengües. Una transcripció fonètica en AFI s'escriu entre claudàtors i fa servir símbols especials; per exemple, *lleya* es transcriu [ˈlɛjə].

El català, com totes les llengües, presenta diferències dialectals fonètiques que sovint permeten identificar els parlants segons la seua varietat geogràfica. Ara ens centrarem a descriure els sons de la varietat valenciana en general.

Segons la manera d'articular els sons de les llengües, podem classificar-los en **vocals** i **consonants**.

4.2. Les vocals

Les **vocals** s'articulen fent eixir l'aire per la boca (o el nas) sense que la llengua, les dents o els llavis posen cap obstacle en el seu recorregut des de la laringe. Una vocal, a més, serveix de nucli sil·làbic. Recorda que les vocals poden ser àtones o tòniques.

Tenim set vocals tòniques:

més tancades	[i] <i>fil</i>	[u] <i>vull</i>
	[e] <i>pell</i>	[o] <i>som</i>
	[ɛ] <i>mel</i>	[ɔ] <i>cor</i>
més obertes	[a] <i>car</i>	

Aquestes set vocals es redueixen a cinc quan esdevenen àtones, ja que la e oberta [ɛ] i la o oberta [ɔ] es tanquen en aquesta posició: [e] *melós* i [o] *coret*.

fesmemòria @fesmemoria · ara

Recorda que hi ha dos tipus de **diftongs**, els creixents: *ai, ei, oi, ui, au, eu, iu, ou*, i els decreixents: *ua, ue, üi, uo* precedits aquests sempre de *q* o *g*: *aigua, quota, pingüi*. Es diu que estan en **hiat** dues vocals juntes que no formen diftong: *dieta, suar, raïm*.

21 40 155

4.3. Les consonants

A diferència de les vocals, les **consonants** s'articulen fent eixir l'aire des de la laringe però frenant-lo de manera més o menys ferma en algun punt del recorregut. Hi ha diverses maneres de frenar l'aire per a pronunciar les consonants.

 pindoletes @pindoletes1 · 35s

Les diverses maneres de frenar l'aire permeten classificar les consonants en: **oclusives** (quan es produeix una obstrucció completa de l'aire en algun punt de la boca), **fricatives** (quan es produeix una fricció o fregament de l'aire en algun punt de la boca), **africades** (quan es combina una obstrucció i una fricció ràpides), **nasals** (quan l'aire ix pel nas i la boca roman tancada), **ròtiques** (quan el so es produeix mitjançant batecs o petits cops de la llengua), **laterals** (quan la llengua se situa de manera que l'aire ix pels costats) i **aproximants** (quan l'aire ix pràcticament sense fre, gairebé com una vocal).

22 50 221

Les consonants, com has vist amb la cançó inicial, poden ser **sonores** o **sordes** segons si vibren o no les cordes vocals; ja hem vist, per exemple, que hi ha s sonora i s sorda. Hi ha més consonants sonores en valencià, com podràs comprovar en aquest quadre:

	sordes	sonores
oclusives	[p] pau, [t] clot, [k] roca	[b] bes, [d] roda, [g] tinga
fricatives	[f] matalaf, [s] set, [ʃ] caixa	[v] canvi, [z] cosa
africades	[tʃ] escabetx	[dʒ] jove
nasals		[m] mut, [n] mina, [ɲ] any
ròtiques		[r] pera, [r̄] ruta
laterals		[l] pèl, [ʎ] llum
aproximants		[j] Troia, [w] fideuada

4.4. L'ortografia i l'ortologia

L'**ortografia** és la part de la gramàtica normativa que fixa les normes de l'escriptura correcta de les paraules fent servir lletres, dígrafs i altres signes gràfics. L'**ortologia**, per la seua banda, estableix la pronunciació correcta.

No hi ha cap llengua que tinga una ortografia purament fonètica, això és, amb una correspondència exacta i generalitzada entre un so i una grafia. Només l'AFI compleix aquest requisit. El català fa servir un sistema ortogràfic derivat de l'alfabet llatí, com la resta de les llengües romàniques. Però tin en compte que els sistemes fonètics i ortogràfics de cada llengua difereixen parcialment i aquestes irregularitats impliquen que cal parar molta atenció per a pronunciar adequadament les paraules llegides. Així, per exemple, per al so nasal del mot *castanya*, en francès i italià es fa servir el dígraf *gn* (*châtaigne*, *castagna*), mentre que el portugués opta per *nh* (*castanha*) i, el castellà per una *ñ* (*castaña*); per altra banda, sonen molt diferents les *g* del castellà o del català *girar*; la *o* és oberta en la paraula de l'italià o del català *porta* mentre que és sempre tancada en el castellà *corta*, etc.

Fixeu-vos que en **valencià**, com en totes les llengües que tenen escriptura alfabètica, cada grafia pot representar més d'un so i, alhora, a un so pot correspondre més d'una grafia. L'ortografia és, doncs, sovint enganyosa:

GRAFIES	SONS	GRAFIES	SONS
a	[a] <i>fart</i>	o	[o] <i>covard</i> , [ɔ] <i>port</i>
b	[b] <i>roba</i> , [p] <i>verb</i>	p	[p] <i>rampa</i>
c	[k] <i>poc</i> , [s] <i>cel</i>	q	[k] sempre en el dígraf <i>qu</i> , <i>conquesta</i>
d	[d] <i>dit</i> , [t] <i>sord</i>	r	[r] <i>ferro</i> , [ɾ] <i>cara</i>
e	[e] <i>tres</i> , [ɛ] <i>tela</i>	s	[s] <i>selva</i> , [z] <i>pesar</i>
f	[f] <i>fals</i>	t	[t] <i>meta</i>
g	[g] <i>regar</i> , [k] <i>anàleg</i> , [dʒ] <i>gent</i> , [tʃ] <i>mig</i>	u	[u] <i>fum</i> , [w] <i>ualabi</i>
h	no sona <i>home</i> , però sí que sona [h] en <i>ha!</i> <i>ha!</i>	v	[v] <i>volar</i>
i	[i] <i>figa</i> , [j] <i>iogurt</i>	w	[w] <i>web</i> , [v] <i>watt</i>
j	[dʒ] <i>juny</i>	x	[ʃ] <i>Xàtiva</i> , [tʃ] <i>xic</i> , [ks] <i>sintaxi</i> , [gz] <i>hexàgon</i>
k	[k] <i>folklore</i>	y	[ɲ] sempre en el dígraf <i>ny</i> , <i>canya</i>
l	[l] <i>alba</i>	z	[z] <i>onze</i>
m	[m] <i>cambra</i>	ç	[s] <i>calç</i>
n	[n] <i>son</i>		

Un **dígraf** és un grup de dues lletres que representen un sol so. En valencià, són dígrafs:

gu [g] *guerra*; *ig* [tʃ] *maig*; *ll* [l] *il·lusió*; *ll* [ʎ] *coll*; *ny* [ɲ] *penya*; *qu* [k] *bresquilla*;
rr [r] *serra*; *ss* [s] *trossos*; *tg* [dʒ] *imatge*; *tj* [tʃ] *mitja*; *tx* [tʃ] *despatx*

Les parelles de lletres següents funcionen també com a dígrafs en algunes paraules i en algunes varietats dialectals:

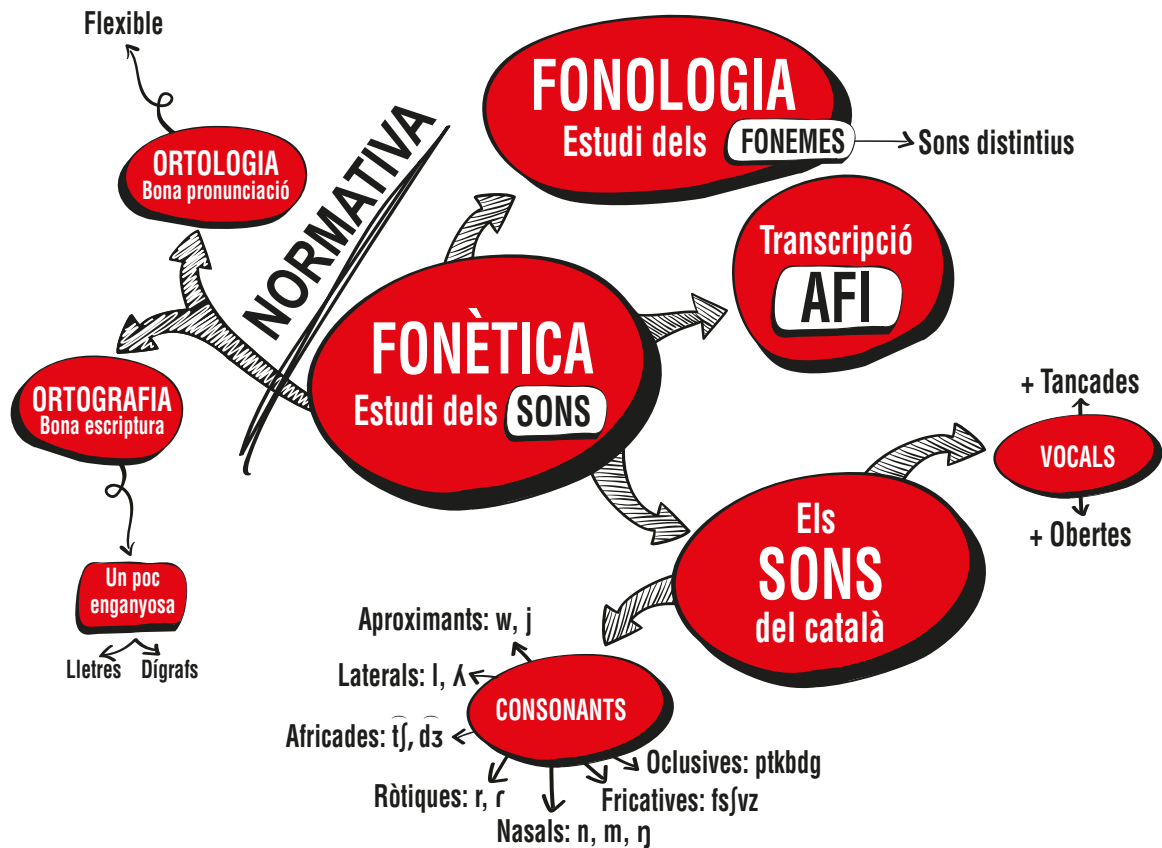
tm [m] en mots com ara *setmana* se[m]ana; *tll* [ʎ] en mots com ara *bitllet*, *ratlla* o *enrotllar* (pronunciat bi[ʎ]et, ra[ʎ]a, enro[ʎ]ar); *ix* [ʃ] *nàixer*, a les comarques on no pronuncien la [i]: *nà[ʃ]er*.

En alguns casos, un grup de dues lletres representa un so geminat, és a dir, doble i, per tant, no es tracta d'un dígraf:

tl [ll] *ametlla*, *tn* [nn] *cotna*

Finalment, cal saber que els sons es modifiquen quan les paraules entren en contacte en el discurs oral. Així, per exemple, la vocal *e* s'ha d'emudir en *setze anys* [ˈsedʒəˈɲs], una *s* sorda [ˈdos] se sonoritza davant d'una vocal *dos amics* [ˈdoz əˈmiks] o una consonant sonora *dos dones* [ˈdoz ˈdoːnes]. També, com déiem més amunt, la pronunciació varia segons l'origen del parlant i, doncs, pot ser flexible: *tornar* [toˈɲar] es pot pronunciar també sense la *r* final [toˈɲa], *posa* es pronuncia [ˈpoza] però també és correcte dir [ˈpoʒa], *escoltar* es pot dir [eskoˈlˈtaɾ] i [askoˈlˈtaɾ], etc.

EN RESUM

ARA TU

8. Potser no havies sentit parlar mai de l'AFI. Però havies llegit alguna transcripció en aquest alfabet? Per a què? Busca paraules al *Diccionari Normatiu Valencià* i observa'n la transcripció fonètica. Prova de fer-ho ara en aquest diccionari d'anglès: <https://dictionary.cambridge.org/>

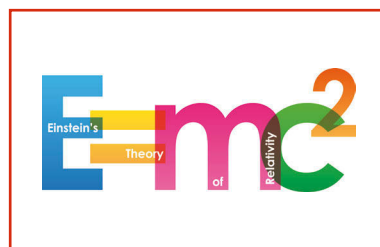
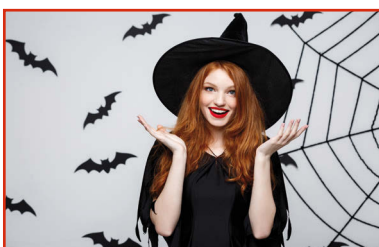
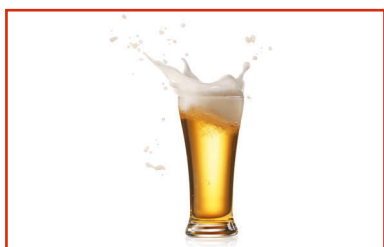

Envia al teu EPA l'adreça web <http://www.avl.gva.es/lexicval/>. És el *Diccionari Normatiu Valencià (DNV)* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. El pots consultar directament si escanejes aquest codi QR.

9. Troba (preguntant, documentant-te, etc.) tres diferències fonètiques entre: a) l'anglès de Glasgow i el del Filadèlfia; b) el castellà de Valladolid i el de Buenos Aires; c) el francès de Marsella i el de París; d) el català de Girona i el d'Alcoi.

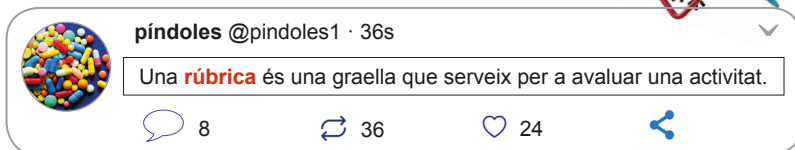
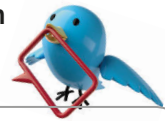
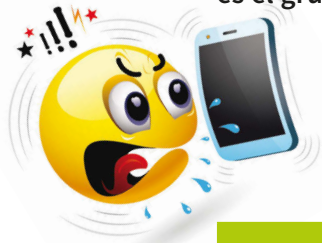
- 10.** Identifica els sons que siguen alhora propis del català i de l'anglès però que siguen absents en castellà. Creus que pronunciar bé els sons en la nostra llengua pot ajudar a pronunciar millor els de l'anglès? Pots demanar ajuda al teu professor o professora d'anglès.
- 11.** Observa aquestes fotografies i escolta la paraula corresponent, pronunciada pel teu professor o professora. Prova d'escriure la paraula en AFI i, també, amb l'ortografia corresponent. Pronuncia-les en veu alta (para atenció al lloc on col·loques la llengua a mesura que vas pronunciant-les, per on ix l'aire, etc.).

- 12.** Cerca tots els dígrafs que apareixen a la cançó *Energia*. Hi ha cap dígraf a la paraula *espatlar*? Raona la resposta.
- 13.** Com ja has vist, la *s* sonora està marcada en blau al text de la cançó. Veuràs que també està marcada a final de mot. Busca a la cançó aquests fragments: *...ens uneix...*, *...Eres energia...* Escolta'ls amb atenció i observa si, en efecte, la *s* és sonora.
- 14.** Intenta definir i identificar aquests conceptes: *fonètica*, *AFI*, *vocal*, *consonant*, *ortografia*, *ortologia*, *dígraf*.

▶ AVALUACIÓ

15. En grups de tres o quatre persones, graveu-vos en vídeo cantant la cançó *Energia*. Si voleu, podeu tindre la cançó sonant de fons mentre canteu. Teniu una setmana de temps. A classe, avalueu, a partir de la rúbrica següent, quin és el grup que es mereix ser el guanyador d'aquest concurs de cançons.

A. Entonació	
1. Molt bé!	Canten molt bé. Tenint en compte la melodia i el ritme, semblen ben bé els cantants de la cançó original.
2. Bé	No sona gens malament. Fallen en alguna part de la cançó respecte de la melodia i el ritme, però no és massa important.
3. Passable	Salven la cançó, però poca cosa més. S'agraeix l'intent, però només sona bé –i, a voltes– la tornada.
4. Molt pobre	Deficiències greus quant al ritme i la melodia. Qualsevol semblança amb la cançó original és pura coincidència.
B. Pronunciació	
1. Molt bé!	a) Pronuncien totes les <i>e</i> obertes. b) Pronuncien totes les <i>o</i> obertes. c) Pronuncien totes les <i>s</i> sonores. d) La resta de sons, també estan bastant ben resolts.
2. Bé	Fallen en algunes obertes i sonores, però, en general, les pronuncien. S'hi valora l'esforç.
3. Passable	A voltes, podem sentir alguna oberta i alguna sonora, però molt esporàdicament. Saben que existeixen aquests sons, però la pràctica està lluny de ser bona.
4. Molt pobre	Per a aquest grup, el valencià no té vocals obertes ni consonants sonores.
C. Interpretació	
1. Molt bé!	Molt bona actitud a l'hora d'interpretar. Canten amb el volum adequat. Es nota que senten la cançó des del principi fins al final. Ballen i tot!
2. Bé	L'actitud a l'hora d'interpretar és bona però no acaben de creure's el que fan, almenys en alguns moments. En general, se sent bé el text que canten.
3. Passable	S'animen a la tornada, però la resta de la cançó cau en molts moments: com si no se la cregueren. No sempre se sent bé el text que canten.
4. Molt pobre	Es nota que no ho estan passant bé. Com si no la volgueren cantar. A penes es mouen, estan asseguts i, n'hi ha que ni miren a càmera. Quasi no se senten les veus.
D. Material complementari	
1. Molt bé!	Han decorat el lloc on han gravat i s'han disfressat i tot. Usen noves tecnologies per a fer la impressió de videoclip. Tot sembla quasi professional.
2. Bé	L'ambientació és correcta. Han utilitzat algun complement en la vestimenta.
3. Passable	L'ambientació no acaba d'engrescar. Hi ha els elements justos per a considerar-los un grup musical.
4. Molt pobre	Han gravat en un lloc inadequat (no se sent res) o sembla que el lloc decidit està pensat a correu.

ÉS BONA SI SONA

5.1. La [ɛ] i la [ɔ] obertes

Hem recordat en el Bloc IV d'aquesta unitat que el català té set vocals. Convé insistir en la *e* i la *o*, ja que totes dues en tenen una versió oberta ([ɛ] i [ɔ]) i una versió tancada ([e] i [o]). La parella de vocals obertes apareix, de manera exclusiva, en contextos tòncics: *p[ɔ]ble* però *p[o]blet*; *t[ɛ]rra* però *t[e]rreta*.

L'accent gràfic ajuda a esbrinar l'obertura d'aquestes vocals, però no ens resol el dubte sempre perquè no totes les vocals en porten: sabem que *ètic* té la *e* oberta perquè l'accent ens ho mostra; però com es pronuncia la *e* de *perxa*?

Algunes varietats de l'espanyol, com ara part de l'andalús o del murcià, tenen aquestes vocals obertes en certes posicions: *dos o tres* es pronuncia [ˈdɔ o ˈtrɛ]. Altres llengües que potser coneixes també tenen aquestes vocals: l'anglès (el passat del verb *get* és *got* [ˈɡɒt] i sona igual que el nostre *got*), el francès (*sept* sona [sɛt], igual que el nostre número *set*); o l'italià (*porta* [ˈpɔrta] té exactament la mateixa pronunciació que en valencià).

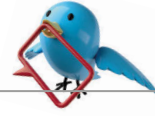
1. Sabries distingir el significat d'aquestes paraules només per la vocal que contenen?: *déu/deu*, *pel/pèl*, *són/son*, *bé/be*; *soc*, *dona*, *fora*, *tos*, *do*, *sou*, *set*, *seu*. Busca-les al *Diccionari Normatiu Valencià* si en tens dubtes i pronuncia-les en veu alta. Enregistra't al mòbil i escolta't atentament.

Si encara no has aconseguit discriminar i pronunciar aquestes dues vocals, arromanga't! Aquestes pistes t'ajudaran a fer-ho. Una *e* és oberta normalment:

- Davant d'una síl·laba que té *i* o *u*: *medi*, *col·legi*, *misteri*, *rèptil*, *premi*, *règim*, *fèmur*, *cèl·lula*...
- Davant *l*, *rr* o *r* + consonant (*n*, *t*, *d*, *l*, *s*, *x*, principalment): *model*, *tela*; *gerro*, *terra*; *govern*, *hivern*; *cert*, *desperta*; *perd*, *verda*; *merla*, *perla*; *vers*, *conversa*; *perxa*...
- En alguns mots amb el diftong *-eu*: *peu*, *trofeu*, *deu* (el número 10), *fideu*...
- En la majoria de mots esdrúixols: *anècdota*, *gènesi*, *paciència*, *experiència*...
- En mots acabats en *-ecte/a* o *-epte/a*: *afecte*, *correcta*, *concepte*, *inepta*...

La *o* oberta també apareix en alguns contextos molt concrets:

- Davant d'una síl·laba que té *i* o *u*: *soci*, *tònic*, *somni*, *oli*, *obri*, *mòdul*, *corpus*...
- En mots amb els diftongs *-ou-* i *-oi-*: *bou*, *prou*, *ploure*, *dijous*; *Alcoi*, *coit*, *boira*...
- En la majoria dels mots esdrúixols: *còlera*, *còmode*, *nòmada*...
- En alguns cultismes: *esòfag*, *pròleg*, *amorf*...
- En la majoria de mots acabats en *-oc/-oca*, *-ofa*, *-ol/-ola*, *-ort/-orta*, *-ost/-osta*, *-ot/-ota*: *albercoc*, *roca*; *carxofa*; *bunyol*, *llençol*, *escola*; *sort*, *porta*; *post*, *composta*; *got*, *casota*...
- Quan en el mot equivalent en castellà hi ha el diftong *-ue-*: *horta*, *mort*, *port*, *fort*, *foc*, *volta*, *moll*...

fesmemòria @fesmemoria · ara

Es pronuncien amb [e] i no [ɛ]: *església, séquia, sépia, cérvol, herba, llémena, erm, ferm*. També té e tancada el topònim *València* i l'interrogatiu *què*, a pesar de la titla. Es pronuncien amb [o] i no [ɔ]: *coix, sou* (del verb *ser*), *fórmula, pólvora, tómbola, estómac, boca, gola, bossa, nebot, xanglot*.

21

33

44

2. Subratlla la síl·laba tònica dels mots següents i classifica'ls segons siga oberta o tancada. Busca-les al *Diccionari Normatiu Valencià* si en tens dubtes i pronuncia-les en veu alta. Enregistra't novament al mòbil i escolta't amb atenció.

**tro, professor, mos, poma, nou, llençol,
hivern, ebri, mariner, museu, projecte,
paper, premi**

3. En les sèries següents, hi ha un mot que contrasta amb els altres per l'obertura de la vocal tònica. Subratlla'l i digues quina diferència té amb els altres.

- a) cel, nervi, vent, alerta
- b) gos, por, dijous, obri
- c) nebot, pols, boca, divorci
- d) fideu, ciment, eina, llebre
- e) paella, llanterna, verd, misteri

4. Imagineu que la Generalitat vos ha contractat per a fer una campanya en favor de les vocals genuïnament obertes de la nostra llengua. En grups, elaboreu la vostra proposta de cartell. Ha d'incloure un lema, un petit cos de text i una imatge (que podeu dibuixar o cercar en la xarxa). Vos atreviu a penjar els vostres treballs pels corredors del vostre centre?

CONSTRUÏM LA LLENGUA

5.2. Haver-hi? Haver-n'hi? Haver de?

Al text inicial del Bloc III «Ximpanzés, ocells i humans: sobre el perquè del llenguatge» apareix l'oració següent: *Si el llenguatge, doncs, és un tret que **ha** permès cohesionar les comunitats, quin sentit té, doncs, que **hi haja** tantes llengües i tants dialectes?* Vegem ara algunes construccions amb el verb *haver*.

5.2.1. El verb *haver* en temps compostos

Coneixes molt bé la primera forma marcada perquè el verb *haver* s'hi fa servir com a auxiliar dels temps compostos. En aquest context, va seguit de participi: *Ha permès cohesionar; Havia plogut feia temps; Haurem treballat moltes hores; Que hagen aprovat és una bona notícia*. Aquest verb portarà un pronom feble, el que siga, si el context ho demana: *Els ho hem donat; Li n'haurà formulat tres; Hi hauria anat, El que m'haja explicat*, etc.

5.2.2. El verb *haver-hi* en construccions impersonals

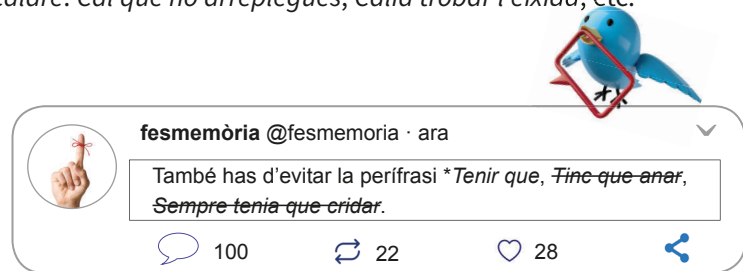
El segon cas subratllat, en canvi, és una construcció impersonal. Ací el complement que apareix després del verb *haver-hi* no hi concorda en nombre. Aquest és l'ús recomanat en contextos formals: *Hi ha tres cavalls; Hi havia moltes persones*, etc. La forma concordada (*Hi han tres cavalls; Hi havien moltes persones*, etc.) és molt habitual en el discurs col·loquial i, per tant, es considera un ús propi de registres informals.

En aquesta construcció impersonal no pots prescindir mai del pronom feble *hi*: *Hi ha pa; No hi havia temps; No pot haver-hi més brutícia; Continua havent-hi moltes injustícies*, etc.

Tin en compte que has de combinar-hi el pronom feble *en* només quan siga necessari, això és, quan expresses una quantitat sense dir de què perquè està sobreentès: *N'hi ha molts* (se sobreentén que parlem de 'bolígrafs', per exemple); *No n'hi havia massa; No pot haver-n'hi tant; Continua havent-n'hi tres*. Si no es dona aquest context, el pronom feble *en* sobrarà: *N'hi ha dos xiquets; N'hi havia molta gent. Hi ha dos xiquets; Hi havia molt gent*.

5.2.3. El verb *haver* en la perífrasi d'obligació

Finalment, recorda (encara que segur que ja estàs fins a la coroneta de sentir-ho!) que també fem servir el verb *haver* seguit de la preposició *de* per a expressar obligació: *S'ha de fer; Hauries d'ajudar-los*. En aquest cas, no és correcte usar amb aquest valor d'obligació la construcció *N'hi ha que / Hi ha que*. Ací pots usar el verb *caldre*: *Cal que ho arreplegues; Calia trobar l'eixida*, etc.

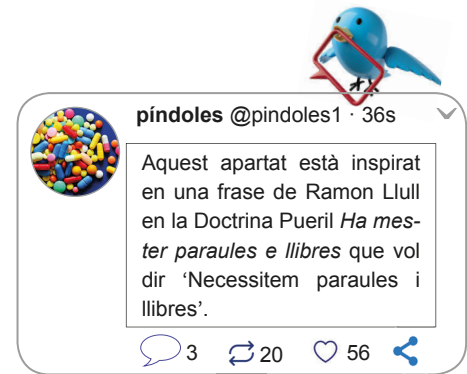

5. Tria l'opció correcta per a formar frases amb sentit.

a) S'		escola
b) En el pot petit		la bona confitura
c) Aquell individu	ha	millorat però encara fa fred
d) No		més que llonganisses
e) Sempre plou quan no	hi ha	roba estesa
f) L'oratge		prou!
g) No parles, que	n'hi ha	acabat el bròquil!
h) De dies,		pogut fregir tres
i) Amb la paella menuda només	ha de	al cove és peix, la resta és pesquera
j) El que		més remei
k) El deutor	n'ha	persones que actuen altruïstament
l) Faré el que em dius si no		pagar els seus deutes
m) Ja		de saber que no pot comportar-se així!
n) Sempre		mal que dure cent anys

- ✓ no fer soroll abans de les 7 del matí
- ✓ fumar a la terrassa
- ✓ mirar el calendari de tasques domèstiques setmanal
- ✓ fer la compra els dilluns de vesprada
- ✓ no usar les cadires de vellut
- ✓ tindre endreçades les parts comunes
- ✓ anar a comprar el pa els dilluns, dimecres i divendres
- ✓ apagar l'aire condicionat abans de les 12 de la nit

6. Ha vingut una companya nova de pis. Vols penjar a la nevera notes per a recordar-li les obligacions següents. Escriu-les fent servir les perífrasis d'obligació que t'acabem de recordar:

MESTER DE PARAULES

5.3. Quatre verbs confusos i alguns derivats

5.3.1. El verb *alçar*

Si has cantat la cançó del grup de música Tardor que has conegut en el Bloc IV, recordaràs el vers *Hem **alçar** sense saber-ho el pont que ens uneix als dos*. El verb *alçar* té moltes accepcions i usos; en els teus textos pots usar-lo i també alternar amb multitud de sinònims. El significat bàsic és 'posar dret, posar més amunt, elevar, retirar': *Alçar el braç; Alçar-se tard; Alçar la veu; Alçar un cadàver*, etc. D'ací surten sentits com ara 'edificar': *Alçar un edifici*; 'revoltar-se': *Alçar-se contra un dictador*; o 'guardar (una cosa) en un lloc': *Alçar la roba a l'armari*.

7. Ací tens un grup de verbs relacionats semànticament amb el verb *alçar*. Escriu cada verb en el context que millor s'hi adiga. N'hi ha que s'hi poden repetir.

llevar, incorporar-se, aixecar, ascendir, augmentar, elevar, enlairar-se, hissar, apujar, guardar, desar, amotinar-se, avalotar-se, construir, edificar, erigir

_____ un avió, _____ el volum de la ràdio, _____ àncores, _____ la roba a l'armari, _____ els presos de la presó, _____ una bandera, _____ un monument, _____ un fitxer al disc dur, _____ contra el tirà, _____ un malalt per a prendre la medicina, _____ la sessió, _____ en un solar, _____ el cost del transport, _____ un número al quadrat, _____ una catedral, _____ al cel, _____ les joies al joier, _____ a algú la camisa

5.3.2 Els verbs *moure* i *menejar*

Un altre vers de la cançó diu: *Eres energia quan et **mous***. Quina diferència hi ha entre *moure* i *menejar*? Sovint es poden intercanviar perquè un inclou l'altre:

Moure: posar en moviment

Menejar: moure d'una banda a l'altra

8. Treballa la teua exactitud semàntica i troba quin dels dos verbs hi encaixa millor, *moure* o *menejar*.

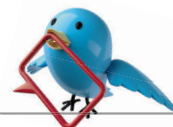
a) L'aigua _____ el molí.	f) Si vos _____ no vos podré fer la foto.
b) No _____ així el cap!	g) Afig-hi la farina i _____ fins que es coga.
c) Tinc les cames adormides: no les puc _____.	h) Només el _____ l'interés.
d) No et _____ d'ací, per favor!	i) Ací aparcat el cotxe destorba: l'has de _____.
e) Fa molt de vent perquè la bandera es _____ moltíssim.	j) He estat tota la nit _____-me en el llit perquè he tingut febra.

5.3.3. El verb *trobar*

Encara en la cançó *Energia*, sentim **Troba** el plaer que s'amaga dintre l'instant. El verb *trobar* significava antigament 'inventar, compondre una obra poètica'. Aquest és el verb protagonista d'aquesta unitat ja que *trobador* i *trobadora* en són derivats: els trobadors troben poesia, componen poesia, són poetes. Actualment, però, té un altre sentit i l'utilitzem freqüentment en molts contextos.

9. Inventa un relat oral on faces aparèixer tots aquests usos del verb *trobar*. Inventa les persones, les coses i les situacions. Busca en el diccionari si no entens del tot alguna de les expressions. No oblidis trobar un títol adequat per al teu relat. Grava't.

- Trobar una cosa (perquè es busca)
- Trobar una cosa (per casualitat)
- Trobar-se dues persones (per casualitat)
- Trobar a algú bé o malament
- Trobar-se bé o malament
- Trobar-se en un lloc determinat
- Trobar que...
- Trobar a faltar a algú
- No trobar-s'hi

fesmemòria @fesmemoria · ara

El verb *encontrar* significa 'topar amb algú que ve en contra'. No és un verb gaire utilitzat i no sol ser equivalent de *trobar*.

31
 20
 52

5.3.4. Alguns derivats

En els textos d'aquesta unitat han aparegut mots com ara *desmitificar* o *desparasitar*. Tots dos contenen el prefix *des-* que denota privació o inversió de la paraula a què s'adjunta: *desmitificar* és fer veure les característiques reals d'una persona o d'una cosa que s'havia mitificat; *desparasitar* és llevar els paràsits. Tenen significats semblants els prefixos *dis-* i *de-* i també el prefix *in-*. Aquest darrer prefix, a banda d'aquesta forma, pot prendre'n tres més: *il-*, *im-*, *ir-* segons el so que hi seguisca.

10. Forma derivats dels mots següents amb algun dels prefixos que hem esmentat. Després, tria tres de les paraules resultants i utilitza-les per a escriure un microrelat.

acord, aiguar, apercebut, aprofitar, arrelar, cavalcar, codificar, colorar, comprimir, continuïtat, créixer, pacient, culpar, dentat, lícit, discapacitat, millorable, funció, honest, sonant, sort, còmode, refutable